

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nepodmíněný trest odnětí svobody

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

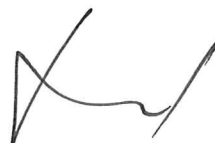
Praha 2006

Jaroslav Drahovzal

5. ročník
VYSOČANSKÁ 551
190 00 PRAHA 9

*Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně
a vyznačil v ní všechny prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké
práci obvyklým.*

V Praze dne 20.8.2006

A handwritten signature in black ink, consisting of several fluid, connected strokes. It appears to be a stylized representation of a name, possibly starting with a capital letter that forms a triangle.

Je mou milou povinností za ochotu a podnětné připomínky poděkovat vedoucí mé diplomové práce paní JUDr. Marii Vanduchové, CSc., panu poslanci Tomáši Kladívkovi, zpravodaji zákona o výkonu trestu odnětí svobody v Poslanecké sněmovně PČR, panu senátorovi Josefu Pavlatovi, zpravodaji zákona o výkonu trestu odnětí svobody v Senátu PČR, panu Mgr. Vlastimilu Nohejlovi, pověřenému pracovníkovi pro styk s veřejností Věznice Heřmanice a panu Bc. Josefu Witschelovi, tiskovému mluvčímu Věznice Valdice.

Obsah

Úvod	5
1. Podstata a význam nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho místo v systému trestů	6
2. Výkon trestu odnětí svobody v minulosti	9
2.1. Vznik věznic.....	9
2.2. Vězeňské podmínky a prostředí	10
2.3. Významné vězeňské systémy	10
3. Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody	15
4. Průběh výkonu trestu odnětí svobody de lege lata	16
4.1. Obecně k zákonu o výkonu trestu odnětí svobody	16
4.2. Odpovědný orgán a místo výkonu trestu	17
4.3. Umístění odsouzených do věznic, typy věznic	18
4.4. Práva odsouzených.....	20
4.5. Povinnosti odsouzených	24
4.6. Zacházení s odsouzenými	25
4.7. Podmíněné propuštění	29
4.8. Postpenitenciární péče	31
5. Aktuální problémy vězeňství v České republice	33
5.1. Zaměstnávání odsouzených	33
5.2. Bezpečnost věznic	42
5.3. Korupce ve věznicích	44
6. Účinky trestu odnětí svobody	47
6.1. Pozitivní účinky trestu odnětí svobody	47
6.2. Negativní účinky trestu odnětí svobody	48
Závěr	51
Seznam použité literatury	53
Přílohy	54

Úvod

Důvodem pro výběr nepodmíněného trestu odnětí svobody jako tématu diplomové práce je můj hlubší zájem o tuto problematiku.

Domnívám se, že výkon trestu odnětí svobody je velmi podstatnou funkcí státu. Téma trestu odnětí svobody je svým rozsahem velmi obsáhlé a samotný úkol spočívající v uvěznění odsouzeného s cílem ho napravit a splnit další významné účely trestu je úkolem vsutku náročným.

Pro komplexnější zorientování se v dané oblasti jsem využil ústní a písemné konzultace s osobami majícími s danou tematikou zkušenosti. Kromě samotného trestního práva jsem ocenil i poznatky nabyté při přednáškách výběrového předmětu Kriminologie, vyučovaného na naší fakultě. Do své práce jsem vložil také osobní postřehy získané při návštěvě Věznice Valdice a Vazební věznice Praha-Pankrác.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola je věnována samotné podstatě a smyslu trestu odnětí svobody a jeho postavení mezi ostatními druhy trestů. V druhé kapitole nalezneme stručný pohled do minulosti trestu odnětí svobody včetně nejvýznamnějších vězeňských systémů, jež se realizovaly především ve Spojených státech amerických. Po kapitole s názvem Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody následuje kapitola obsahující základní body současné právní úpravy. Pátá kapitola je věnována třem aktuálním problémům českého vězeňství, a to nezaměstnanosti odsouzených, bezpečnosti věznic a korupci ve věznicích. Účinky trestu odnětí svobody jsou popsány v kapitole šesté.

Diplomová práce si nečiní nárok na absolutní úplnost a vyčerpávající zpracování tématu. Např. výkon trestu u mladistvých odsouzených není předmětem práce z důvodu obsáhlosti této problematiky, jež by vydala na samostatnou diplomovou práci. Z obdobných důvodů je věnována pozornost pouze několika problémům českého vězeňství, těm nejpalčivějším.

1. Podstata a význam nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho místo v systému trestů

Obecně je trest označení pro způsobení újmy jednotlivci za jeho delikt za účelem ochrany společnosti před pachatelem, zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávání jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působil výchovně i na další členy společnosti. Újmy, která je více či méně citelným zásahem do jeho práv a svobod.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je pak nejpřísnější a nejcitelnější sankcí, která může být pachateli za spáchání trestného činu uložena. Vůči ostatním trestům je podpůrný, což znamená, že se použije v případě, kdy je jiný trest nedostačující, tedy jako ultima ratio.

V posledních letech, dříve než kdykoli předtím, je subsidiarita nepodmíněného trestu odnětí svobody podpořena existencí nových tzv. alternativních trestů, které často plní svůj účel bez negativních vedlejších účinků. Jako příklad lze uvést peněžitý trest, obecně prospěšné práce a podmíněný trest odnětí svobody s dohledem. Hojně se též využívá tzv. odklonů (např. podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání), jež jsou procesními alternativami upravenými v trestním řádu.

Druhy trestů jsou vyjmenovány v § 27 trestního zákona. Tento výčet není konečný, jelikož mezi tresty, které soud může odsouzenému uložit, je třeba zahrnout ještě výjimečný trest, tj. trest odnětí svobody od patnáct do dvaceti pěti let a trest odnětí svobody na doživotí, který je upraven v § 29 TZ.

Podstata intenzity nepodmíněného trestu odnětí svobody spočívá ve skutečnosti, že na rozdíl od ostatních druhů trestu je nepodmíněný trest jedinou sankcí, která odsouzeného zbavuje velmi výrazně osobní svobody - izoluje jej od společnosti. Odsouzený tedy pobývá po dobu trestu mimo své bydliště a je nucen dodržovat mnoho pravidel, která u žádného jiného druhu trestu nemají obdoby.

Obecně se klade velký důraz na to, aby trest byl úměrný spáchanému deliktu. Již hrozba trestu má hrát a také hraje významnou úlohu. Jeho rolí

je totiž kromě jiného odstrašit potenciálního pachatele od spáchání trestného činu. Nepotvrzuje se totiž teorie, že by platila přímá úměra ve smyslu, čím větší trest hrozí, tím více odrazuje pachatele, avšak platí, že újma obsažená v trestu musí převyšovat prospěch plynoucí pro pachatele ze spáchaného trestného činu.¹ Trest má být tedy jen takového druhu a v takové výši, aby splňoval požadavek zásady proporcionality trestu, tedy neměl by být vyšší než je nezbytně nutné, ale stejně tak by neměl být o nic nižší.² Spravedlivost trestu spočívá právě v jeho přiléhavosti na spáchaný trestný čin. V opačném případě může dojít k negativním důsledkům, kdy nepřiměřeně nízký trest vyvolá u pachatele pocit, že se mu spáchání trestného činu vyplatilo. Účel trestu se tak naprosto míjí účinkem. Obdobné negativní výsledky přináší i uložení trestu nepřiměřeně vysokého.

Jak bylo výše uvedeno, trest odnětí svobody je za současného stavu, kdy nelze uložit dříve v zákonu zakotvený trest smrti, nejvýraznějším zásahem do práv a svobod člověka za spáchání trestného činu. Je tedy třeba, aby důraz na přiměřenost trestu byl v tomto případě opravdu maximální.

Naprostá odlišnost trestu odnětí svobody od jiných druhů trestu, které trestní zákon umožňuje ukládat, spočívá mimo jiné také v tom, že tento druh trestu chrání společnost ve smyslu odloučení odsouzeného od společnosti. Za stavu, kdy ostatní tresty chrání společnost před pachatelem jen nepřímým působením na jeho osobnost (tj. hrozbou další, tentokrát již citelnější sankcí), trest odnětí svobody tak činí zcela přímo. Při uložení tohoto trestu je odsouzenému páchaní další trestné činnosti prostě technicky znemožněno.

Trest odnětí svobody umožňuje nejvýraznější působení na odsouzeného, neboť ten se musí přizpůsobit mnoha podmínkám. Uvedené zahrnuje i výrazný vliv negativních účinků, které při výkonu trestu odnětí svobody na odsouzeného působí. Je tedy třeba vždy zvážit míru negativních a pozitivních účinků ve spojení se závažností spáchaného deliktu a osoby pachatele. Jak bude uvedeno dále, pobyt ve věznici může způsobit hlubokou frustraci, nedostatek finančních prostředků, etiketizaci vězněm, apod. V neposlední řadě vede

¹ Novotný, O. O trestu a vězeňství, 2. vydání, Praha: Academia, 1969, str. 61 a násl.

² „Je třeba postupovat opatrně, aby trest nebyl větší než provinění“ (Cicero).

k navázání kontaktů, které odsouzenému umožní prohloubit si znalosti a dovednosti pro svou další kriminální kariéru. Nutno zmínit i finanční náročnost spojenou s pobytem ve vězení a jen obtížnou vymahatelnost náhrad nákladů od odsouzených.

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 ve svém článku 1.1 uvádí: „Účinnost trestu lze vymezit poměrem minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce. Trest zůstává trestem jen tehdy, obsahuje-li sankci, avšak jde také o požadavek zamezit prizonizaci³ a naplnit funkci trestu.“

³ Prizonizace – osvojení si norem a hodnot sdílených spoluvězni. Proces přeměny svobodného člověka ve vězně. (Inciardi, J. A. Trestní spravedlnost, Praha: Victoria Publishing, 1994, str. 604.)

2. Výkon trestu odnětí svobody v minulosti

V minulosti se často ukládaly tresty velmi kruté, a to i za malé prohřešky. V dobách nejstarších se připouštělo řešení odplaty soukromou cestou podle zásady „oko za oko zub za zub“.

Funkcí trestu byla především odplata. Dnešní prioritou - náprava delikventa - se dříve vůbec neuplatňovala. Tresty bývaly kruté také proto, aby odradily ostatní členy společnosti od páčání trestné činnosti. Docházelo tak k tomu, že počet trestných činů, za které byly ukládány kruté tresty, včetně trestu smrti, byl velmi vysoký a tresty často nebyly přiměřené. Např. v Anglii bylo ještě na počátku 19. století 200 hrdelních zločinů – od vraždy, znásilnění, krádeže až po rušení nočního klidu.⁴

Ve starověku byl trest odnětí svobody jen málo užívaným druhem trestní sankce. Více méně se uplatňoval pouze jako zajišťovací opatření pro odsouzené k trestu smrti, které bylo potřeba před samotnou exekucí trestu sčezit. Důvodem skutečnosti, že trestu odnětí svobody nebyl realizován, byla i fakt, že náklady s tím spojené byly již dříve velmi vysoké.

2.1. Vznik věznic

Věznice samotné vznikají v době římského impéria jako budovy pro výkon trestu smrti hladem. První vězeňské předpisy pocházejí z roku 435 n.l., vydal je císař Theodosius II. Z pozdějších je pak znám příkaz Karla Velikého z roku 803 „...jestliže svobodný člověk nezaplatí dluh, třeba ho zbavit svobody...“ Existovala vězení panská, církevní, vojenská, ale také zvláštní vězení pro dlužníky. Tato vězení byla umístěna většinou přímo v soudních budovách. Vězni zde byli umístěni do doby než svůj dluh vyrovnali.

⁴ *Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie, Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně – Právnická fakulta, 1995, str. 8.*

Významnou roli pro to, aby bylo odnětí svobody užíváno jako samostatný trest se hrálo renesanční myšlení a s tím spojené změny postojů k lidskému životu.

2.2. Vězeňské podmínky a prostředí

Podmínky vězně se od těch dnešních lišily a prošly v průběhu staletí značným vývojem. Vězení bývala většinou společná jak pro muže a ženy, tak také např. pro prvotrestané a recidivisty. Vězni byli přikováni a nebyla jim poskytována jakákoli péče, včetně zdravotní, výchovné či nápravné. Jídla bylo nedostatečné množství a v nevyhovující kvalitě. Hygiena nebyla téměř žádná.⁵ Výchovný efekt takového pobytu ve vězení byl pramalý.

Poměry v anglických věznicích popsal v roce 1702 Thomas Braye. O vězení Newgate a jiných věznicích uvádí: „Staří zločinci kazí nově příchozí, hrají se hazardní hry o jídlo, nevázané pití, klení, hrubosti zřízenců, společné neřesti zřízenců a vězňů.“

Společné soužití více vězňů na jedné cele se ukázalo být nevhodné, jelikož bylo zdrojem tzv. kriminální infekce.

2.3. Významné vězeňské systémy

Zásada separace (pensylvánský vězeňský systém) spočívá v umístění vězně v samostatné cele. Umístění zločinců na samotky vycházelo z koncepce, že recidivě lze předcházet zabráněním nežádoucích kontaktů na společných celách.

⁵ „V dlouhodobých statistikách nalézáme mezi chorobami běžně tyfus, neštovice, cholera a jiné. Ještě na začátku II. poloviny 19. století platilo staré vězeňské pravidlo: ten kdo je odsouzen na kratší dobu, odejde na svobodu (někteří ovšem nenapravitelně tělesně postižení), ostatní umírají.“ (Malý, K. České právo v minulosti, Praha: Orac, 1995, str. 200).

Princip separace byl obhajován z následujících důvodů:

- neumožnil šíření kriminální infekce
- poskytoval sebepoznání zpytováním svědomí
- snadno se udržela kázeň ve vězení a nebylo třeba zavádět disciplinární opatření
- neumožňoval vzájemné poznání vězňů a jejich společnou kriminální aktivitu po propuštění
- pocit opuštěnosti vězně nutí k produktivní práci a sebevzdělávání⁶

Věznice postavená v duchu této myšlenky měla sedm budov s jednomístnými celami, které se rozbíhaly na všechny strany od středu. S každou celou na přízemí vězeňské budovy se soustředil malý dvorek, kde mohl vězeň dvakrát denně pobývat. Mezitím byl ve své cele, kde neviděl nikoho kromě dozorců a pracovníků nápravných organizací.⁷

V USA byl separační systém později vystřídán **zásadou ticha (auburnský vězeňský systém)**. Důvodem pro opuštění separačního systému byla především finanční náročnost a omezenost práce, kterou by mohli vězni samostatně vykonávat ve svých celách. Zásada ticha byla do jisté míry separací, ale nikoli fyzickou. Na rozdíl od cel s vnějším dvorkem byli trestanci v Auburnské věznici zavřeni do cel s pohledem dovnitř o velikosti 2 metry krát 1 metr. Přes den pracovali ve společných dílnách, přičemž platilo přísné pravidlo zachování absolutního mlčení. Noci trávili o samotě na svých celách. Pro nápravu se považovala za nejvhodnější těžká práce, nemluvě o jejím ekonomickém přínosu pro věznici. Zachování mlčení bylo povinné, aby se vězni nemohli navzájem negativně ovlivňovat a domlouvat na vzpouře, útěku nebo povstání. Kromě toho byli všichni vězni zcela separováni

⁶ *Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie, Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně – Právnická fakulta, 1995, str. 8.*

⁷ *Inciardi, J. A. Trestní spravedlnost, Praha: Victoria Publishing, 1994, str. 536.*

od vnějšího světa a komunikace s příbuznými a přáteli byla zakázána.⁸ Vězni tedy nebyli odděleni zdí, ale hradbou ticha, přestože celý den společně pracovali v dílnách. Výsledkem byla lepší a pohodlnější organizace vězňů, kteří se mohli jen obtížně domluvit na vzpouře či společném útěku.

Tzv. **progresivní systém** výkonu trestu odnětí svobody se uplatnil, kromě Irska, kde byl prvně realizován, např. v Itálii, Japonsku, Maďarsku a Anglii. Autor této koncepce Sir Walter Crofton byl názoru, že monotónní a stereotypní výkon trestu nemůže působit na vězně motivačně a nemůže v něm iniciovat aktivitu, která by vedla k nápravě. Podle Croftona je potřeba, aby si vězeň prošel fází výkonu trestu, kdy bude odloučen od ostatních vězňů. Fází, kdy bude moci přemýšlet nad svým činem a zpytovat svědomí. Teprve po této části trestu, která by měla činit jednu třetinu, ale nikdy ne déle než devět měsíců, následuje začlenění vězně mezi ostatní za účelem výkonu práce. To vše za podmínky, že se při práci uplatní princip ticha a teprve po práci mají vězni umožněnu krátkou komunikaci (obvykle po dobu jedné hodiny), poté jsou odvedeni do svých cel.

V USA byla na konci 19. století vytvořena zvláštní forma progresivního systému s tím, že prvek odplaty ustoupil do pozadí a přednost dostala snaha o pozitivní ovlivnění odsouzeného. Byl vytvořen trojstupňový systém, kde každý nově příchozí vězeň byl zařazen do druhého stupně a podle jeho chování byl později zařazen buď do prvního stupně, kde byl režim podstatně mírnější a odsouzení měli více osobního volna, nebo do třetího stupně, kde byl režim přísný.

Postupem času se kladl stále větší důraz na nutnost odlišného přístupu k nezletilým a mladým odsouzeným. Roku 1876 bylo uvedeno do provozu vězení pro mladistvé v Elmiře (USA). Vězení bylo postaveno tak, aby do cel pronikal dostatek světla a splňovalo hygienické podmínky. Vězni pracovali v oborech, které by mohli úspěšně využít i v běžném občanském životě,

⁸ *Inciardi, J. A.* Trestní spravedlnost, Praha: Victoria Publishing, 1994, str. 536.

zúčastňovali se sportovních aktivit, nacvičovali pořadová cvičení atd. Výsledkem měla být, mimo jiné, připravenost vězně na život na svobodě. **Elmírský systém** nebyl v praxi plně realizován. Důvodem byl nedostatek odborného personálu a skutečnost, že každá věznice je dříve nebo později přeplněna, což přirozeně brání plné realizaci výchovných programů.

Roku 1897 založil Sir Evelyn Ruggles-Brise zvláštní výchovný ústav ve městečku Borstal v Anglickém Kentu pro chlapce ve věku od 16 do 21 let. Vězeňský systém tohoto výchovného ústavu vychází ze systému Elmírského. Místo represivní složky zde měla působit především složka k rehabilitaci a resocializaci odsouzených a zásada progresivity trestu. Hlavním prvkem je zde individualizace přístupu k odsouzenému a užívání metod, které u daného jednotlivce mohou mít pozitivní efekt. Uspořádání a vybavení věznic, popř. výchovných ústavů ustupuje do pozadí, jelikož nejpodstatnější složkou je práce výchovných pracovníků. V případě **borstalského vězeňského systému** je prvním krokem řádná klasifikace vězně na základě jeho anamnézy, pečlivé posouzení jeho osobnosti a schopnosti nápravy. Teprve potom je odsouzený umístěn do komunity, která bude nejvíce odpovídat jeho osobnosti - ve smyslu možnosti nápravy. Samozřejmostí však je, že odsouzený nebude umístěn do prostředí, které je pro něj sice z hlediska výchovy nejvhodnější, ale vstup nového člena není vhodný pro stávající skupinu vězňů. U každého vězně je míra práv a povinností různá, záleží na osobnostních charakteristikách jednotlivého chovance. Odsouzení jsou umístováni do domovů po padesátičlenných komunitách, jež jsou děleny na menší celky v souladu s potřebami vězňů. Jednotlivé domovy jsou diferencovány tak, že každý z nich má jiný obsah i náplň, v každém je osobnostně i věkově podobný typ vězňů. Progresivita borstalského systému spočívá v rozdělení věžňova pobytu na dvě části. Část pozorovací, kdy je odsouzený sledován a vyhodnocován a část pobytovou, která slouží k samotné výchově a na rozdíl od první fáze není časově limitována.

Zkušenosti penologů s realizací různých vězeňských systémů v průběhu 19. století byly základem pro modernější formy systémů 20. století. Zásady separace i tzv. tichého vězení byly dále zachovány jen v omezené míře z důvodu zabránění kriminální infekci. Nadále je využívána práce vězňů s tím, že vězňům je za jejich práci vyplácena odměna. Disciplína již není disciplínou za každou cenu, ale je chápána jako prostředek k výchově odsouzeného. Od 30. let vězeňské řády ve všech civilizovaných zemích zdůrazňují humanizaci vězení. Je kladen důraz, na slušné zacházení s vězni a dodržování hygienických a zdravotních standardů.

3. Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody

O uložení trestu pro pachatele rozhoduje, dle čl. 40 Listiny, zásadně soud, z čehož vyplývá, že nikomu jinému nepřísluší, aby rozhodoval o trestném činu a trestu za něj.

Za trestný čin může být v České republice uložen trest pouze na základě zákona, což je výsledek uplatnění zásady *nulla poena sine lege*, jež je vymezena v čl. 39 Listiny, což znamená, že trest, nejen odnětí svobody, může být uložen jen takového druhu, za takových podmínek a v takové výši, jak je uvedeno v trestním zákoně. Trest nesmí být nelidský a ponižující a dále jím nesmí být ponížena lidská důstojnost (ve smyslu čl. 7 a čl. 23 Listiny). Toto vše zdůrazňuje úlohu spravedlivosti a přiměřenosti při ukládání trestu. Význam těchto požadavků vzrůstá v případě trestu odnětí svobody, kdy je možnost nápravy závažných negativních důsledků nesprávného uložení trestu složitější a často vlastně nemožné.

Trest odnětí svobody je trestem univerzálním, což znamená, že může být uložen za jakýkoliv trestný čin obsažený v trestním zákoně, je tedy v každé trestní sankci. Soud zpravidla ukládá trest v rozmezí dolní a horní hranice. Za určitých okolností může být vymezení dolní a horní hranicí prolomeno (za spáchání nejtěžších trestných činů za podmínek v ustanovení § 29 trestního zákona, u nebezpečného recidivisty, u trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení, vzhledem k okolnostem případu, poměrům pachatele, v případech přípravy či pokusu trestného činu, zmenšené přičetnosti pachatele v době spáchání deliktu a nebo v případě, kdy pachatel svou spoluprací napomohl zabránit trestnému činu či přispěl k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení).

Trest odnětí svobody může být uložen jako trest samostatný a nebo může být, za splnění zákonných podmínek, uložen spolu s tresty dalšími.

4. Průběh výkonu trestu odnětí svobody de lege lata

Výkon trestu odnětí svobody je stěžejně upraven v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, jenž nabyl účinnosti dne 1. ledna 2000 a nahradil zákon č. 59/1965 Sb., další úpravu obsahuje vyhláška ministerstva spravedlnosti (č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody). Provoz věznic je po organizační stránce upraven jednotlivými vnitřními řády věznic.⁹

4.1. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody – obecně

Dle důvodové zprávy k návrhu zákona o výkonu trestu odnětí svobody, je cílem tohoto zákona vyšší účinnost trestu odnětí svobody spolupůsobením a pozitivní motivací odsouzených.

Nový zákon reagoval mimo jiné i na společenské změny po roce 1989, vychází z poznatků souvisejících právních úprav vězeňských systémů evropských zemí a ze společenských věd.

Postavení každého odsouzeného z hlediska rozsahu jeho práv a povinností upravených tímto zákonem závisí především na jeho chování během výkonu trestu. Pokud odsouzený neporušuje povinnosti uložené zákonem má právo využít možností, které rozšiřují spektrum jinak přesně vymezených osobních požitků. K tomuto účelu se doplňuje výčet kázeňských odměn, které lze odsouzenému udělit.

Důvodová zpráva dále klade důraz na prohloubení diferenciací výkonu trestu odnětí svobody, když říká, že pro výkon trestu není rozhodující jen typ spáchaného trestného činu, nýbrž i rozlišování různých skupin pachatelů. Základní myšlenkou je jednak nutnost oddělit skutečně nebezpečné vězně a penitenciární recidivisty od pachatelů prvovězněných a prvotrestaných, dále pachatele nedbalostních deliktů a mladistvé. Přihlédnout ke specifickým požadavkům zacházení s pachateli psychopatickými, závislými na návykových

⁹ Viz příklad - příloha 2.

látkách a sexuálními delikventy. Prohloubení diferenciacie vězňů s přihlédnutím k jejich právnímu postavení z pohledu trestního zákona, pohlaví, věku, sociálnímu zázemí a osobnostním charakteristikám usnadní jednání s nimi a ulehčí jejich zpětné společenské začlenění. V širším měřítku pak zapojit obce a nestátní subjekty do účasti na zajišťování výkonu trestu.

Zásady výkonu trestu zakládají obecnou povinnost respektovat přirozenou lidskou důstojnost, ale také zacházet s odsouzeným během výkonu trestu odnětí svobody tak, aby proces jeho resocializace byl co možná nejúspěšnější. Ustanovení zákona o výkonu trestu odnětí svobody respektují znění *trestního zákona*, *Listiny základních práv a svobod* a závazné mezinárodní dokumenty např. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (č. 120/1976 Sb.), *Opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech* (č. 169/1991 Sb.), *Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání* (č. 143/1988 Sb.), *Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni*, *Evropská vězeňská pravidla - evropská revidovaná verze standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni*.

4.2. Odpovědný orgán a místo výkonu trestu

Orgánem odpovědným za zajišťování průběhu výkonu trestu je Vězeňská služba. Vězeňská služba provádí všechny činnosti spojené s výkonem trestu odnětí svobody převážně vlastními silami. V některých činnostech je její místo nezastupitelné (střežení odsouzených), jiné činnosti z části provádí sama a z části je zajišťuje na smluvním základě prostřednictvím jiných subjektů (např. zaměstnávání odsouzených).

Místem výkonu trestu je věznice. Pokud to vyžaduje zdravotní stav odsouzeného a zdravotnické zařízení uvnitř věznice není postačující vykonává se trest výjimečně i mimo věznici - ve zdravotnickém zařízení, které nespravuje Vězeňská služba.

4.3. Umístování odsouzených do věznic, typy věznic

Umístování odsouzených do jednotlivých věznic je v působnosti Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, jež disponuje údaji o aktuální volné kapacitě jednotlivých věznic. Při umístování se přihlíží i ke vzdálenosti věznice od sídla rodiny odsouzeného.

Provoz každé věznice je po organizační stránce upraven provozním řádem. Ustanovení provozního řádu samozřejmě nesmí zasahovat do práv a povinností vězňů, upravuje jen míru jejich střežení. Provozní řád je svou povahou závazným pokynem ředitele věznice vyplývající přímo ze zákona.¹⁰

Určení typu věznice, v níž si má odsouzený odpykat svůj trest je v pravomoci soudu. Důvodem této diferenciaci je nutnost odlišit kategorie vězňů. Jelikož osobnost odsouzeného i charakteristiky a okolnosti spáchaného trestného činu mohou být velmi rozdílné, je potřeba též rozdílných podmínek výkonu trestu odnětí svobody. Z hlediska penitenciární nauky v této souvislosti hovoříme o tzv. vnější diferenciaci.

Současná zákonná úprava rozlišuje 4 typy věznic: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. (Označení typů věznic zvolené zákonodárcem nejsou příliš výstižné, v odborných publikacích lze nalézt i jiné návrhy na to, jak by bylo možno typy věznic označit výstižněji.¹¹)

- **Věznice s dohledem**

Odsouzení se v tomto typu věznice pohybují bez omezení. Pracují-li, tak zpravidla na pracovišti mimo věznici. Dohled nad jejich pracovní činností se provádí minimálně jedenkrát týdně. Odsouzení mohou s povolením ředitele věznice v mimopracovní době navštěvovat různá kulturní, sportovní, vzdělávací apod. akce mimo věznici. Ředitel věznice také určí, zda budou mít odsouzení doprovod zaměstnance Vězeňské služby či nikoli. Ve vystavené propustce má odsouzený uvedeno v jakém

¹⁰ Viz příklad - příloha 2.

¹¹ Např. věznice otevřené, polootevřené, uzavřené a přísně uzavřené, viz *Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.* Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Praha: Aspi Publishing, 2003, str. 317.

prostoru a v jaké době se může pohybovat. Návštěvy odsouzeného se uskutečňují zpravidla bez přítomnosti zaměstnance vězeňské služby. Na základě povolení může odsouzený jednou za dva týdny věznici opustit na dobu 24 hodin.

- **Věznice s dozorem**

V prostorách věznice se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem pracovníka Vězeňské služby. V pravomoci ředitele věznice je povolit volný pohyb uvnitř věznice odsouzeným, u kterých se nepředpokládá, že by toho mohli zneužít. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích, kde jsou jedenkrát za hodinu kontrolováni pracovníkem Vězeňské služby. Povolení volného pohybu odsouzeného za účelem práce a k návštěvám zdravotnických a obdobných zařízení mimo věznici zákon umožňuje. Návštěvy se uskutečňují stejně jako v případě věznice s dohledem zpravidla bez přítomnosti zaměstnanců Vězeňské služby. Opustit věznici na dobu 24 hodin může na základě povolení odsouzený jedenkrát za měsíc.

- **Věznice s ostrahou**

Pohyb v prostorách věznice je uskutečňován v obdobném režimu jako u předešlého typu věznice. Vězni pracují většinou uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici, výjimečně na pracovištích nestřežených. Dohled je nad nimi prováděn jedenkrát za 45 minut. Návštěvy odsouzených jsou uskutečňovány, na rozdíl od věznice s dohledem a věznice s dozorem, zpravidla za přítomnosti zaměstnance Vězeňské služby. Při splnění podmínek lze odsouzenému, u kterého není obava, že by udělených výjimek mohl zneužít, jednou za dva měsíce povolit dočasně opustit věznici na dobu 24 hodin.

- **Věznice se zvýšenou ostrahou**

Věznice se zvýšenou ostrahou je věznicí s nejpřísnějšími bezpečnostními opatřeními. Odsouzení se mohou v prostorách věznice pohybovat pouze pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Pracovat mohou pouze v prostorách věznice nebo na cele, přičemž jsou jedenkrát za třicet minut kontrolováni. Návštěvy probíhají pouze za přítomnosti příslušníka Vězeňské služby.

Vedle vnější diferenciaci se při umístování odsouzeného ve věznici uplatňuje také tzv. diferenciaci vnitřní. Speciální režim platí např. u odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody na doživotí, u odsouzených žen, u odsouzených trvale pracovně nezařaditelných, s poruchami duševními a s poruchami chování atd. Další diferenciaci lze spatřovat také v tom, že se na jednu celu neumísťují vězni kuřáci s nekuřáky, stejně tak se pracovníci Vězeňské služby snaží ubytovat zvláště pracující, kteří pracují ve vícesměnném provozu, aby nebyl zbytečně narušován režim dne odsouzených.

4.4. Práva odsouzených

4.4.1. Sociální podmínky a zdravotní péče

Důraz je kladen na kvalitu stravy a způsob jejího podávání, přiměřenost a čistotu ošacení a ložního prádla, zajištění osobní hygieny a čistoty prostředí. Takto garantované podmínky zajišťují důstojnost a sebeúctu odsouzeného a jsou základem pro realizaci výchovných vězeňských programů. Odsouzený má dále právo na zdravotní péči, která není bezplatná, ale musí na ni přispívat podle předpisů o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění.

4.4.2. Korespondence a užívání telefonu

Korespondence odsouzených není nijak omezována. Odsouzený může psát komu chce a jak často chce. Jediné, co lze chápat jako omezení

korespondence, ale jen nepřímo, je skutečnost, že listovní zásilky (od odsouzeného či jemu určené) mohou být kontrolovány Vězeňskou službou. Důvodem pro kontrolu korespondence je předcházení tzv. mimořádným událostem ve věznici. Obdobně je tomu i u využití telefonu při žádoucích kontaktech odsouzeného s osobami mimo věznici. První ze dvou výjimek tohoto oprávnění Vězeňské služby je ve smyslu čl. 35 odst. 2 *Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích* korespondence odeslaná konzulárním úřadem obviněnému. V opačném případě, tj. korespondence obviněného adresovaná konzulárnímu úřadu, již korespondence kontrolována být může. Druhou výjimku představuje omezení, které se uplatní u odsouzeného, u něhož je dán důvod koluzní vazby.

4.4.3. Návštěvy

Z pohledu odsouzeného a i s ohledem na význam pozitivních sociálních vztahů mezi odsouzeným a rodinou jsou návštěvy blízkých osob velmi podstatné. V odůvodněných případech může ředitel věznice odsouzenému povolit i návštěvu osoby jiné, lze-li mít za to, že to přispěje k dosažení účelu výkonu trestu nebo je zde jiný důležitý důvod.

Skutečnost, že odsouzený udržuje styky se svými blízkými na něj může působit výrazně motivačně. Odsouzený vidí přímo, jak se daří jeho rodině, uvědomuje si více, že rodinný život narušil a posiluje se tak jeho chuť vrátit se na své místo v rámci rodiny. Uvedené samozřejmě bude platit spíše u napravitelných odsouzených, zpravidla méně závažných trestných činů, nikoli u nenapravitelných recidivistů.

4.4.4. Duchovní a sociální služby

Z hlediska pozitivního působení trestu odnětí svobody je signifikantní umožnit, aby na odsouzené v širší míře působily i jiné subjekty, stojící mimo věznici, a to nejen orgány sociální péče zajišťované zákonem, ale i nestátní organizace humanitární povahy.

Zajištění duchovních a dalších obdobných služeb, sledujících humanitární cíle ve smyslu zákona o svobodě náboženské víry a postavení církvi a náboženských společností může také významným způsobem napomoci ke splnění účelu trestu.

Duchovní služby mohou napomáhat k rozvoji mravního cítění pachatelů, akceptací viny a projevení lítosti za spáchaný trestný čin. Pro poskytování duchovní pomoci odsouzeným je v poslední době charakteristické, že získává pevný organizační rámec a nemá již povahu pouze nahodilých dobrovolných činností duchovních. Poskytováním duchovních služeb se má na mysli zejména konání bohoslužeb, individuální rozhovory, pastorační návštěvy, vedení studijních hodin k výkladu náboženských textů, zajišťování náboženské literatury a zpěvníků, pořádání přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, příprava odsouzeného k jeho propuštění atd. Kromě práce duchovních je součástí sociálních práv odsouzených i práce sociálních kurátorů. Odrazem tohoto práva je povinnost věznice umožnit sociálnímu kurátorovi přístup do budovy věznice za účelem provádění kontinuální sociální práce s odsouzenými. Tato poradenská a socioterapeutická služba se samozřejmě nevztahuje pouze na dobu výkonu trestu odnětí svobody, ale na všechny fáze trestního řízení, včetně fáze po jeho skončení.

4.4.5. Kulturní a samovzdělávací potřeby

Odsouzenému je umožněno odebírat tisk a jiné publikace za předpokladu, že jejich obsah se nepřičí účelu výkonu trestu. Chce-li tedy odsouzený sledovat politické, kulturní, sportovní a jiné dění, má možnost. Jistou překážkou mu může být skutečnost, že si publikace musí hradit sám, což může být v kombinaci s nízkým kapesným a problematikou zaměstnanosti vězňů překážka závažná, avšak tvrzení, že jsou vězni tímto výrazně handicapováni v přístupu k informacím samozřejmě neobstojí.

Další možnost odsouzeného je využít služby vězeňské knihovny. V jednotlivých věznicích jsou zřizovány knihovny, jež mají obdobný inventář jako běžné veřejné knihovny. Některé skupiny odsouzených se tak díky

nadbytku volného času seznámí se světem literatury, ať už beletrie nebo jiného druhu literatury, vůbec poprvé.

V případě kázeňského trestu celodenního umístění do uzavřeného oddělení a samovazby je prolomeno pravidlo, že odsouzený může využívat služeb vězeňské knihovny bez omezení.

4.4.6. Používání věcí a nákupy ve vězeňské prodejně

Odsouzený může mít a používat ve věznici v zásadě všechny věci, které přispívají k rozvoji osobnosti odsouzeného, jeho znalostí a dovedností. Tyto věci nesmí narušovat vnitřní řád věznice a omezovat nebo škodit ostatním odsouzeným.

Část peněžních prostředků, které má odsouzený k dispozici, ať už si je vydělal, obdržel jako kapesné nebo mu byly poukázány příbuznými, může utratit za zboží ve vězeňské prodejně. Takto si může odsouzený pořídit potravinářské, drogistické, ale i průmyslové zboží. Minimální sortiment takové prodejny stanoví vnitřní předpis každé věznice. V pravomoci ředitele věznice pak je určit maximální částku, kterou může vězeň v prodejně jednorázově utratit.

4.4.7. Balíčky

Nákup ve vězeňské prodejně není jediným způsobem, jak si může odsouzený opatřit potraviny a jiné věci. Další, rozsahem spíše omezenou možností, je přijímání balíčků. Tyto balíčky zasílají odsouzeným zpravidla jejich příbuzní. Zákon stanoví, že se odsouzeným povoluje přijmout balíček dvakrát ročně, tj. zpravidla na vánoční svátky a u příležitosti narozenin. Toto relativně přísné omezení má své vážné opodstatnění. Právě cestou balíčků se do věznice často dostávají nepovolené předměty a látky, především drogy, jejichž odhalení při kontrole balíčků, jež je prováděno Vězeňskou službou, je velmi obtížné, často nemožné.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody tak preferuje nákup v prodejně před opatřováním věcí prostřednictvím přijímání balíčků.

Balíček nesmí mít hmotnost vyšší než 5 kilogramů s tím, že toto omezení se nevztahuje na oblečení a věci důležité pro vzdělávání nebo zájmovou činnost.

V dřívější zákonné úpravě byla zakotvena možnost dostávat balíčky čtyřikrát ročně. Důvodem byla především skladba jídla a omezenost sortimentu ve vězeňské prodejně. V průběhu rozpravy k zákonu o výkonu trestu odnětí svobody v roce 1999 zazněly v Poslanecké sněmovně návrhy na zachování této frekvence. Objevil se i návrh na možnost obdržet balíček dvanáctkrát do roka.¹² Stávající stav, tj. dvakrát ročně, je jistě zcela dostačující. Za situace, kdy by odsouzení dostávali balíčky častěji, by docházelo ke skladování potravin na celách, které nejsou pro podobné účely upravené. Ohrožena by byla i hygiena. Podstatným prvkem je také zatížení pracovníků Vězeňské služby kontrolou balíčků.

4.4.8. Dispozice s peněžními prostředky

Odsouzený má volnost v nakládání s peněžními prostředky. Ale je omezen v případě, kdy nemá dostatek peněz na výlohy po propuštění (cena jízdného do místa bydliště, náklady na stravu na jeden den) nebo jestliže nemá uhrazeny všechny pohledávky spojené s trestním řízením (náklady trestního řízení, náklady vazby a výkonu trestu, škoda způsobená trestným činem nebo škoda způsobená během výkonu trestu).

4.5. Povinnosti odsouzených

Po dobu výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený v mnohých svých právech a svobodách omezen. Důvodem je samotný smysl trestu, kdy právě omezení práv a svobod je onou sankcí za spáchaný delikt. U některých omezení je potom důvodem technická či jiná překážka jako důsledek pobytu odsouzeného ve věznici. Tak např. právo odsouzeného na svobodnou volbu lékaře a zdravotnického zařízení jistě nemá být samotným trestem, ale odsouzený je tohoto práva zbaven pouze proto, že by nebylo technicky

¹² Viz www.psp.cz - záznam rozpravy k zákonu č. 169/1999 Sb.

možné toto právo odsouzenému umožnit realizovat, resp. by to bylo neúměrně nákladné.

Omezení některých práv a svobod odsouzený pociťuje jako citelnou újmu, což je naplnění funkce trestu. Odsouzený je tak např. povinen strpět zásah do svobody nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí, svobodu pohybu a pobytu, listovního tajemství, dále je např. omezeno jeho právo na stávkou, právo sdružovat se ve spolcích, právo podnikat, právo zakládat politické strany, již zmíněné právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení, atd. Vedle uvedených omezení práv a svobod zákon vymezuje některé konkrétní povinnosti (podrobit se osobní prohlídce, umožnit kontrolu svých věcí, podrobit se lékařským prohlídkám, strpět úkony související s jeho identifikací, dodržovat zásady hygieny, atd.) a zákazy (zákaz navazovat nedovolené styky s jinými osobami, vyrábět, přechovávat a konzumovat návykové látky, hrát hazardní hry, tetovat sebe nebo jinou osobu, atd.).

4.6. Zacházení s odsouzenými

4.6.1. Program zacházení

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody ve svém 40. paragrafu uvádí, že věznice pro dosažení účelu výkonu trestu stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného.¹³ Dříve používaný pojem „resocializační program“ byl nahrazen pojmem „program zacházení“, jenž je přesnějším vyjádřením všeobecně používaného anglického pojmu „treatment“.

Při přípravě programu zacházení pro jednotlivé odsouzené hraje roli, vedle tzv. komplexní zprávy, několik faktorů, jsou jimi především osoba pachatele, délka trestu, příčina trestné činnosti. Komplexní zpráva je důvěrnou informací, souhrnem zkoumání osoby pachatele, a to z psychologického, pedagogického,

¹³ Pro zacházení s pachatelem má značný význam predikce (prognóza) jeho budoucího chování. Kvalifikovaný odhad dalšího chování (jednání) pachatele, zejména posouzení pravděpodobnosti, zda se trestných činů (trestného činu) bude dopouštět i v budoucnosti, je označován jako individuální predikce. Metodami individuální predikce jsou: statistická, klinická a metoda intuitivní. (Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie, Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 133.)

popř. lékařského hlediska. V poslední době se vedle zmíněných prvků osoby odsouzeného zkoumá tzv. „risk assessment“, tedy vyhodnocení podstatných nebezpečí, rizik, problémů, obtíží a překážek, které v začátku výkonu trestu odnětí svobody brání budoucí dobré reintegraci odsouzeného do společnosti.

Jako příklady lze uvést:

- nebezpečí recidivy násilné trestné činnosti na podkladě přetrvávající zvýšené agresivity
- problémovost v mnoha oblastech osobního, rodinného i společenského života vycházející z nepřekonané závislosti na drogách
- riziko nezaměstnanosti (a tím i recidivy majetkové trestné činnosti) v důsledku nedostatečné nebo společností nepožadované profesní kvalifikace

Program zacházení je vždy individuální a obsahuje konkrétní způsob a míru působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle. Součástí je i zaměstnávání odsouzeného, účast na pracovní terapii, vzdělávání a jiných činnostech.

Nejméně tři měsíce před propuštěním se pro odsouzeného vytvářejí podmínky, které ho připraví na vstup do běžného života. Věznicí opouští lidé často po mnoha letech výkonu trestu a s tím spojené izolace. Život se mění a propuštěný může být zaskočen novými skutečnostmi, zvyky, pojmy, technologiemi atd. Odsouzený, který nastoupil výkon trestu například před patnácti lety je sice s řadou nových skutečností seznámen prostřednictvím sdělovacích prostředků, avšak i přesto na něj čeká spousta rozličných nástrah. Může být zaskočen pro nás zcela běžnými věcmi jako jsou nákupní vozíky na mince, internetová síť, bankomaty, přemíra zboží v obchodech atp. To vše mu může při absenci blízkých osob a silné frustraci z nedostatku peněžních prostředků zkomplikovat jeho návrat do řádného života. Z důvodu předcházení případným problémům propuštěných osob se např. ve valdické věznici

odsouzení v rámci přípravy na nový život mohou účastnit výletu do města a seznámit se se zmíněnými skutečnostmi v praxi, popřípadě vyplňovat úřední tiskopisy, jednat na úřadech apod.

V souvislosti s programem zacházení a s poukazem na vysoký stupeň nezaměstnanosti odsouzených nutno zmínit volnočasové aktivity. Sociálně hodnotné trávení volného času je problémem většiny odsouzených. S rizikem, které přináší jakákoli paušalizace nutno připomenout, že většina odsouzených se rekrutuje z řad lidí, kteří neumějí trávit čas plnohodnotně. Představa dobře stráveného času je dostatek alkoholu, popř. jiných návykových látek a nicnedělání. Právě naprosto pasivní trávení volného času je přitom jedním z významných kriminogenních faktorů.

Úkolem volnočasových aktivit je jednak odsouzené naučit trávit smysluplně volný čas, umět se aktivně zabavit a jednak vyplnit čas trávený ve výkonu trestu, jež při absenci zaměstnání jednoduše utíká pomalu.

Volnočasové aktivity lze zjednodušeně rozdělit na rekreativní, sportovní a kulturní.

- Mezi **rekreativní aktivity** lze zařadit sledování televize, hraní společenských her apod.
- **Sportovní aktivity** jsou organizovány pracovníky Vězeňské služby zpravidla v prostorách věznice. Jedná se především o míčové hry, zpravidla kopanou. Utkání mezi věznicemi jsou odsouzenými vnímány jako prestižní záležitost. Příprava na jednotlivá utkání včetně organizace a tréninků tak působí na odsouzené velmi motivačně. Odsouzení se mají na co těšit a jsou motivováni ke slušnému chování a plnění úkolů. Velmi pozitivní účinek sportovních her, především kolektivních, je tak neoddiskutovatelný. Z individuálních sportovních aktivit je mezi odsouzenými nejoblíbenější především cvičení

v posilovně. Odsouzení si formují postavy, což vnímají jako velmi důležitý aspekt pro postavení v rámci vězeňské komunity.

- **Kulturními aktivitami** rozumíme vystoupení hudebních, pěveckých, dramatických a jiných souborů. Mezi vězni je o tato vystoupení velký zájem. Mimo pasivní kulturní programy jsou realizovány i aktivní, vězni často malují, kreslí. Výchovný efekt může být značný.

4.6.2. Odměny a tresty

Institut odměn je velmi důležitým instrumentem k posilování motivace odsouzených. Je podstatné, aby odměny nebyly jen formální záležitostí, ale aby odsouzenému přímo poskytovaly nějaký užitek, zlepšovaly jeho postavení a odsouzený tak byl motivován k pokračování ve vzorném chování.

Zákon za odměnu označuje:

- pochvalu
- prodloužení doby návštěv
- jednorázové povolení nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak toto právo nemá
- zvýšení kapesného
- věcná nebo peněžitá odměna
- rozšíření osobního volna
- povolení opustit věznici až na 24 hodin
- přerušování výkonu trestu

V případě, že se odsouzený v průběhu výkonu trestu dopustí kázeňského přestupku, tj. zaviněné porušení zákonné povinnosti nebo povinnosti na základě zákona stanovené a nelze dosáhnout účelu pouze projednáním kázeňského přestupku, lze odsouzenému uložit kázeňský trest.

Kázeňským trestem je:

- důtka
- snížení kapesného
- zákaz přijetí balíčku
- pokuta
- propadnutí věci
- umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení
- celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na dobu 20 dnů
- umístění do samovazby až na 20 dnů
- odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny

Některé z kázeňských trestů lze podmíněně odložit.

Při absenci trestů by bylo působení na často velmi špatně přizpůsobivé vězně naprosto bezzubé a samotné tresty bez doplnění o systém odměn by byly pouhým represivním nátlakem, jenž by byl ze strany odsouzených přijímán jen obtížně.

Lze shrnout, že kombinace odměňování a trestání (můžeme použít označení „systém cukru a biče“), je-li přiměřeně nastavena, je jednoznačně tím nejlepším způsobem, jak stimulovat odsouzeného k řádnému plnění svých povinností a naplňovat tak účel trestu.

4.7. Podmíněné propuštění

Po výkonu poloviny uloženého trestu (popřípadě trestu rozhodnutím prezidenta republiky zmírněného, dvou třetin trestu z jiných zákonem specifikovaných důvodů nebo po dvaceti, za jistých okolností dokonce

až po třiceti, letech trestu odnětí svobody) může soud odsouzeného podmíněně propustit. Propuštění je možné pouze za současného splnění podmínky, že se od něho může očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

Chování odsouzeného se pro účely posouzení důvodnosti podmíněného propuštění musí posuzovat v souvislosti s jeho charakterovými vlastnostmi, motivy spáchání činu, způsobem provedení apod. Jen za tohoto předpokladu lze posoudit, zda odsouzený ve výkonu trestu dosáhl takového stupně nápravy, že se již zbavil charakterových rysů a špatných návyků, které ho vedly k páchání trestné činnosti, nebo které vedle ostatních příčin alespoň přispěly k jeho rozhodnutí spáchat trestný čin. Odsouzený musí svým chováním a plněním povinností prokázat, že bylo dosaženo výchovného účelu trestu. Vězně však zároveň nelze podmíněně propustit pouze na základě jeho přizpůsobení se životu ve věznici při absenci skutečného výchovného efektu trestu.

Podmíněné propuštění tedy není jen dobrodiním ve prospěch odsouzeného, ale je významným resocializačním a výchovným prostředkem.¹⁴ Podmíněné propuštění je prvkem progresivního výkonu trestu, tedy výkonu trestu, který má odsouzeného průběžně více a více připravovat na dobu po výkonu trestu, aby přechod mezi výkonem trestu a vstupem do svobodného života nebyl šokový. Podmíněné propuštění také funguje jako výrazně motivační element. Odsouzenému totiž dává možnost, že při úspěšném prokázání výchovného efektu může být propuštěn na svobodu. Tato šance ho tak stimuluje k pozitivním aktivitám, jež výchovný efekt trestu mohou výrazně posílit.

S podmíněným propuštěním soud stanoví zkušební dobu v délce jeden až sedm roků. Při zkušební době může být soudem současně vysloven dohled, jenž je vykonáván probačním úředníkem a v jeho rámci se uskutečňuje probační

¹⁴ Viz Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Praha:Aspi Publishing, 2003, str. 327.

program. Podmíněně propuštěnému lze též uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.

Podmíněně propuštění poskytuje propuštěnému významné pozitivum. Pokud totiž vedl propuštěný ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, hledí se na propuštěného, jakoby trest odpykal dnem, kdy došlo k podmíněnému propuštění.

Pokud propuštěný nevedl ve zkušební době řádný život nebo nevyhověl-li uloženým podmínkám, rozhodne soud, že se zbytek trestu vykoná.

4.8. Postpenitenciární péče

Výchovný a nápravný účinek, kterého se při výkonu trestu odnětí svobody dosáhlo, může být zcela zmařen nedostatečnou postpenitenciární péčí. Řada propuštěných se znovu dopouští trestné činnosti a zapadá zpět do prostředí, které je pro tuto činnost příznivé.

Okamžikem, kdy odsouzený po odpykání trestu opouští budovu věznice sice zanikají jeho povinnosti, které měl jako vězeň, ale nemělo by končit pozitivní působení ze strany odpovědných orgánů.

Poměrně velkou část vězeňské populace tvoří odsouzení bez potřebného sociálního zázemí, kteří po skončení výkonu trestu nemají zajištěny základní podmínky dalšího života jako je bydlení nebo zaměstnání. Uvedenou skutečnost potvrzuje vysoký podíl recidivistů. Právě v údobí přechodu je největší nebezpečí že se propuštěný může opětovně dopustit trestného činu. Prochází velkou změnou životního rytmu, chybí mu denní řád, nedostane jídlo, často nemá kde bydlet a navíc je jeho postavení ve vztahu k získání práce poznamenáno záznamem v rejstříku trestů. V takovém okamžiku se propuštěný často vrací ke svému životu, který vedl před nástupem výkonu trestu, popř. kontaktuje podobně postižené dříve propuštěné známé, s nimiž navázal styky při výkonu trestu.

Největší úlohu v postpenitenciární péči hrají sociální kurátoři, případně probační úředníci.

Také obce společně se zájmovými sdruženími občanů a dalšími organizacemi musí vytvářet podmínky pro opětovné zařazení propuštěných do života.

5. Aktuální problémy vězeňství v České republice

Vězeňství je institut, který díky své organizační i finanční náročnosti nemůže být bez nedostatků. České vězeňství se potýká s více problémy - vedle přeplněnosti věznic, nedostatku kvalitního personálu, nevyhovující vězeňských zařízení z hlediska technického a architektonického, nedostatečné vybavenosti cel atd., se jako významné potíže našeho vězeňství jeví též zaměstnávání vězňů, bezpečnost věznic a korupce ve věznicích, kterým bude dále věnována větší pozornost.

5.1. Zaměstnávání odsouzených

Zaměstnávání vězňů je důležitou součástí programu zacházení s odsouzenými. Ukazuje se, že šance na nápravu odsouzeného, který je při výkonu trestu odnětí svobody zaměstnán, je větší než u nezaměstnaného.

Odsouzený, který má práci, tráví čas pestřeji. Časové rozvržení dne připomíná pobyt na svobodě, odsouzený mění v průběhu dne prostředí i lidi, se kterými se setkává a v neposlední řadě je pak méně frustrován nedostatkem peněžních prostředků, které si díky práci může opatřit. Šance na začlenění do řádného života při srovnání dvou propuštěných, z nichž jeden byl a druhý nebyl při výkonu trestu zaměstnán, bude jist větší u prvního z nich.

Většina odsouzených má zájem o jakoukoli práci. Vědí totiž, že čas strávený za mřížemi jim rychleji uteče a mohou se v práci přiučit novým dovednostem. Přesto se nedá říci, že zájem ze strany vězňů je ve všech nápravných zařízeních stoprocentní.¹⁵

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody sice stanoví, že odsouzení jsou povinni pracovat, ale zároveň také uvádí, že odsouzený, který má být zaměstnán u jiného subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát,

¹⁵ Dle vyjádření tiskového mluvčího Věznic Valdice převyšuje nabídka kvalifikovaných pracovních příležitostí zájem vězňů.

je třeba jeho písemného souhlasu. Velmi často se tak stává, že odsouzený sice o práci zájem projeví (zejména pokud si chce vytvořit podmínky pro podmíněné propuštění), ale jakmile je mu práce nabídnuta, tak ji odmítne s poukazem na řadu příčin, které mu brání k udělení souhlasu.

Pracovní zařazení a odměna za práci má význam nejen pro seberealizaci, ale výrazně ovlivňuje i plnění vyživovací povinnosti směrem k rodině a dalších finančních závazků. Z celospolečenského hlediska pak představuje zaměstnaný odsouzený výrazné snížení nákladů na výkon trestu odnětí svobody a sociální dávky poskytované rodině.

Ustanovení § 30 trestního zákona stanoví, že věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání odsouzených buď v rámci svého provozu, vlastní výroby nebo podnikatelské činnosti anebo smluvně u jiných subjektů. Problémem je, že toto ustanovení se nedaří v reálném životě naplňovat beze zbytku. Dá se spíše říci, že zaměstnávání odsouzených se uskutečňuje jen v omezené míře.

Odsouzený může být zaměstnán jednak přímo ve věznici, tedy v rámci provozu samotného vězeňského zařízení, a jednak u soukromého podnikatelského subjektu. U odsouzených se nejedná o pracovněprávní vztah založený pracovní smlouvou ve smyslu zákoníku práce. Soukromý podnikatelský subjekt může mít svou provozovnu v areálu vězeňského zařízení, anebo mohou být odsouzení do provozovny stojící mimo věznici dopravováni.

V souvislosti se zaměstnáváním odsouzených rozlišujeme tyto pojmy:

a) Nestřežená pracoviště :

- ***odsouzený s volným pohybem*** (VP) Odsouzený se může pohybovat sám mimo věznici na základě vydané průkazky s vyznačeným prostorem v němž se smí pohybovat, jedná se zpravidla o odsouzené zařazené k výkonu trestu ve věznici s dohledem i s dozorem.

- *nestřežená pracovní skupina - brigáda bez přímého střežení (BBPS)* Odsouzení zařazení do této skupiny tvoří samostatný kolektiv zpravidla vybraný z odsouzených o nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí. Na pracovištích mimo areál věznice pracují tito odsouzení za dohledu pracovníka Vězeňské služby.

b) *Střežená pracoviště :*

- *střežené pracoviště typu „B“* Jedná se o přehledná pracoviště s krátkodobou perspektivou trvání, umístěná mimo věznici, kde je střežený prostor příslušníky Vězeňské služby (objekt) vymezen barevnými praporky (vytyčovací fólií) nebo postavením strážných při zajištění kruhového střežení. Jsou na ně zařazováni vybraní odsouzení vykonávající trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou.
- *střežené pracoviště typu „A“* Připadá v úvahu pouze jako vnější pracoviště s dlouhodobou perspektivou trvání a má na své vybudování přesně zpracovaná specifika týkající se stavebně technických prostředků (ohrazení, zřízení zakázaného pásma, vnitřní a vnější oplocení, strážní věže, drátěné překážky a pod.) a bezpečnostního vybavení strážných. Jsou na ně zařazováni odsouzení vykonávající trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou.

Odsouzené do práce zařazuje komise, která přihlíží ke vzdělání, pracovní minulosti odsouzeného, zdravotnímu stavu a délce uloženého trestu. Podstatná je též potřeba určitých profesí pro věznici.

Zajistit práci pro co největší počet odsouzených je jeden z hlavních úkolů Vězeňské služby. Cílem je dosáhnout alespoň 60 % zaměstnanosti. V roce 2005 bylo z celkového počtu 13 302 způsobilých k výkonu práce zaměstnáno 5 995 odsouzených. Ve srovnání s rokem 2004 se tak zvýšil počet

zaměstnaných odsouzených o 312, což činí 5,5 %.¹⁶ Vězněné osoby byly zařazovány na pracoviště ve vnitřním provozu, vlastní výrobě, provozovnách středisek hospodářské činnosti, u podnikatelských subjektů nebo byly zaměstnány denním studiem.

Zkušenosti se zaměstnáváním odsouzených se v jednotlivých věznicích liší. Svou roli hraje o jaký typ věznice se jedná. Podmínky a možnosti zaměstnávání odsouzených jsou totiž jiné u věznice s dohledem a dozorem a jiné u věznice s ostrahou nebo dokonce se zvýšenou ostrahou. Nutno podotknout, že v některých případech mají zaměstnavatelé zájem spíše o odsouzené, kteří vykonávají trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou, protože délka uloženého trestu je zpravidla větší, je zde také značná část prvotrestaných a ti mají značnou motivaci k podmíněčnému propuštění a tím se i lépe zařazují do pracovního procesu.

V případě, kdy se pracoviště nacházejí v zóně, která je střežena stejně jako ubytovací část věznice, není zaměstnání z hlediska bezpečnosti problém. Překážkou však může být situace, kdy věznice nedisponuje takovým prostorem. Stejně tak není optimální, když věznice takové prostory, resp. výrobní či jiné haly, má, ale nedaří se je plně hospodářsky využít. I zde na konci stojí nezaměstnaný vězeň.

V případě práce mimo areál věznice je riziko odchodu odsouzených z nestřežených pracovišť vyšší než při práci ve věznici. Svou roli zde musí hrát především prevence - práce pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků nebo vychovatelů, kteří jsou v přímém kontaktu s vězněnými osobami, mapují případné změny v reakcích a chování svých svěřenců. Odsouzený u něhož zaznamenají takové příznaky, je dočasně nebo trvale (záleží na okolnostech) přemístěn na jiné pracoviště, a to uvnitř věznice. Výchovné působení na vězně je sice důležitým úkolem, ale v případě ohrožení bezpečnosti musí ustoupit do pozadí.

Zaměstnávání vězňů má pro obě strany své výhody i nevýhody. Pro vězně je podstatné, že dostane za svou práci odměnu, ovšem nutno

¹⁶ Zima, J. Zkušenosti se zaměstnáváním odsouzených, České vězeňství, ročník 14, číslo 2/2006, str. 14.

podotknout, že navzdory tomu, že je fond pracovní doby stejný jako u ostatních pracujících, výše jejích odměny za práci se neřídí minimální mzdou, v čemž lze právě spatřovat výhodu pro zaměstnavatele. Na druhé straně ten zase musí počítat s tím, že již zapracovanému pracovníkovi je v případě nařízení jeho dalšího trestu či vyšetřování v další trestní věci, neúspěšného výsledku jednání o podmíněném propuštění apod. volný pohyb pozastaven nebo zrušen (aby se předešlo možnému zkratovému jednání) a jeho náhradníka je nutno znovu zapracovat. Nutno však podotknout, že u většiny prací, které odsouzení vykonávají se zaučení z důvodu její nenáročnosti nepočítá na měsíce, ale na dny.

Práce, jež mohou vykonávat odsouzení zpravidla nejsou nijak technologicky složitá. Musí být natolik nenáročná na kvalifikaci, aby ji mohlo vykonávat co nejvíce z nich. Obecně se pak práce odsouzených soustředí především na kovovýrobu, dřevovýrobu, výrobu nábytku, šití oděvů, kompletace a balení výrobků, tisk a knižní vazbu, praní prádla, atd.¹⁷

¹⁷ Ve Vazební věznici Olomouc (která vedle funkce vazební věznice funguje i jako věznice s dozorem) odsouzení procházejí nejprve přípravnou fází, tzv. pracovní terapií. V jejím rámci vykonávají bez nároku na odměnu zejména úklidové a pomocné práce, provádějí úpravu a údržbu venkovních či zahradních ploch nebo se věnují například rukodělným pracím, a to v rozsahu, který je stanoven programem zacházení. Pokud odvádějí kvalitní práci a mají k ní zodpovědný přístup, vytvářejí si předpoklady k vlastnímu pracovnímu zařazení. Kriteria pro výběr odsouzených jsou přísná, zohledňuje se zejména charakter trestné činnosti, přístup k plnění programu zacházení apod.

Dle vyjádření odpovědných pracovníků Vazební věznice Olomouc mají soukromí podnikatelé z olomouckého kraje o práci odsouzených zájem. V současné době má věznice osm nestřežených pracovišť. Odsouzení do práce docházejí stanovenou trasou, dojíždějí prostředky veřejné dopravy nebo jsou firmami svázeni. Z celkového počtu osob umístěných k výkonu trestu odnětí svobody do Vazební věznice Olomouc bylo v roce 2005 pracovním zařazeno 96% odsouzených, z toho v průměru 30 odsouzených pracovalo na nestřežených pracovištích.

Zaměstnanost ve Věznici Drahonice je pouze 20 %. Jako důvod je na internetových stránkách věznice (<http://www.vscr.cz/drahonice>) uveden nedostatek vhodných prostor k vlastní hospodářské činnosti a poloha věznice, neboť okres Louny patří mezi oblasti s nejvyšší mírou nezaměstnanosti v České republice. Dalším problémem je ztížení možností udělovat odsouzeným volný pohyb.

Největší uplatnění mají odsouzení v létě formou brigádní práce u firem, které podnikají v zemědělství a stavebnictví.

V roce 2004 byl na 7. mezinárodní konferenci o vězeňství v Kroměříži představen systém tzv. „dělených směn“ na vnitřních pracovištích se odsouzení střídají po 4 hodinách a na vnějších pracovištích v turnusech. Praxe v drahonické věznici ukázala, že tento způsob je v českých podmínkách realizovatelný. I odsouzení tento způsob vítají a sami velmi dobře hodnotí systém zaměstnávání doplněný vzděláváním, který je realizován formou krátkodobých rekvalifikačních kurzů.

Problém nezaměstnanosti vězňů není jen problémem České republiky, ale potýkají se s ním ve většině států. Generální ředitel Sboru vězeňské a justiční stráže Slovenské republiky v roce 2004 uvedl, že zaměstnávání vězňů je složitým problémem a míra zaměstnanosti je značně ovlivněna i sezónností pracovní nabídky.¹⁸

Jak tedy zajistit, aby mohla být práce nabídnuta co největšímu počtu odsouzených? Klíčem k úspěchu je pravděpodobně vedle jiných faktorů jako je příznivý vývoj ekonomiky a skutečnosti, zda se nápravné zařízení nachází v zajímavé oblasti z hlediska pracovních příležitostí, především aktivní přístup při hledání pracovních příležitostí. Pověření zaměstnanci věznic musí sami aktivně vyvíjet činnost, jež povede k úspěšnému oslovení soukromých

Ve Věznici Světlá nad Sázavou, která je koncipována jako zařízení pro odsouzené ženy, vykonávaly odsouzené v průběhu let 2002 – 2005 tyto práce: skládání krabiček pro společnost vyrábějící tavené sýry, šití konfekce, kompletace a balení drobných výrobků, úklidové a pomocné práce pro stavební společnost, balení potravinových doplňků pro domácí zvířata a pošívání volantů automobilů.

Ve Věznici Heřmanice vykonávala ke dni 30.6.2006 většina ze 160 pracujících odsouzených (cca 21 % z celkového počtu odsouzených) práci spočívající v rozebírání a třídění kovového odpadu.

¹⁸ České vězeňství, ročník 12, číslo 4/2004, str. 7.

společností. Jako velkou výhodou, i když finančně velmi náročnou, lze hodnotit skutečnost, že věznice může nabídnout dostatek hospodářsky využitelných prostor ve svém areálu. (Např. Věznice Heřmanice disponuje čtyřmi výrobními halami, které však nejsou zpravidla plně výrobně vytížené. Haly jsou vybavené vlastní základní strojírenskou výrobní technologií. Ve věznici lze zhotovovat širokou škálu strojírenských a zámečnických výrobků, pracovně zařazené odsouzené vzhledem k průměrné délce zde vykonávaného trestu odnětí svobody je možno pro různé pracovní a výrobní úkony kvalifikovaně zapracovat či zaškolit.)

Jak již bylo uvedeno výše, pracovní síla odsouzeného má nespornou výhodu – je levná, přesto stále přetrvává nedůvěra ze strany podnikatelů této práce využít. Tuto skutečnost je nutno vnímat jako velký dluh z minulé doby a je třeba usilovně pracovat na zvednutí povědomí o vězeňské pracovní síle, tak aby mohla být náležitě využita.

Nabízí se i otázka, zda by problematika zaměstnávání vězňů neměla být řešena více koncepčněji na celorepublikové úrovni Ministerstvem spravedlnosti ČR nebo na úrovni nově vzniklé národní či nadnárodní společnosti pro zaměstnávání vězňů, jaká funguje v některých jiných zemích (např. od roku 2001 v Estonsku). Za předpokladu dobré spolupráce s Vězeňskou službou by tak zaměstnávání vězněných osob posílilo svůj význam a mělo by dopad i na ekonomickou stránku, včetně snížení počtu nezaměstnaných jako makroekonomického ukazatele.

Jedním z počinů, které by mohly do budoucna napomoci úspěšnějšímu zaměstnávání odsouzených je program, který byl v nedávné době realizován ve Vazební věznici České Budějovice. Zde proběhlo první setkání dvanácti odsouzených v rámci projektu **Motivační programy ZZ (Získej Zaměstnání)**¹⁹, který je spolufinancován Evropskou unií a státním rozpočtem České republiky a je realizován Sdružením pro probaci a mediaci v justici (SPJ) ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR (PMS).

¹⁹ Na mezinárodní konferenci Probation 2004 v Londýně obdržel Motivační program ZZ v kategorii prosazování nových metod cenu Community Justice Awards.

Cílem projektu je zvýšit šanci osob připravujících se na podmíněné propuštění nalézt a udržet si vhodné zaměstnání, minimalizovat rizika opakování jejich trestné činnosti, vést je k odpovědnosti a chránit společnost. Po Věznici Kynšperk nad Ohří, kde program probíhal od října do ledna 2005, je českobudějovická věznice druhá, kde se projekt realizuje.

Jeho obsahem je dvanáct dvouhodinových setkání. V první polovině programu se lektoři snaží účastníky s pomocí pracovního sešitu krok za krokem naučit rozpoznat a konstruktivně řešit problémy, posílit silné stránky jejich osobnosti a zaměřit se na snížení rizika recidivy. V průběhu druhých šesti setkání jsou posilovány dovednosti důležité pro získání a udržení si zaměstnání, hledají se možnosti využití volného času v období hledání zaměstnání a nacvičuje se komunikace při jednání s úřady a institucemi. Účast je dobrovolná. Strukturované motivační programy byly převzaty od švýcarské probační služby kantonu Curych, jež obdobný program úspěšně realizuje již od roku 1999 a jejíž odborníci u nás vyškolili několik lektorů. Program je založen na kognitivně-behaviorální metodě. V rámci programu je odsouzeným nabídnuta možnost kontaktu s agenturami zabývajícími se zprostředkováním zaměstnání. Ve Věznici České Budějovice by se sedmého sezení měla zúčastnit pracovnice agentury Mesada, která odsouzeným v případě jejich podmíněného propuštění nabídne pomoc při hledání zaměstnání. Po absolvování programu jsou účastníkům předány certifikáty, které mohou přiložit soudu ke své žádosti o podmíněné propuštění.

Pro společnost je důležitá každá z činností ve věznicích, která přispívá k sebereflexi a vzdělávání odsouzených. Usnadňuje jim cestu přiblížit se životním stylem majoritě. O to vítanější je aktivita, která svým širokým záběrem zapojuje do akcí i jiné subjekty (např. nevládní neziskové organizace) mající potenciál vyplnit prostor, který přesahuje možnosti působení Vězeňské služby. Jedním z takových pozitivních příkladů je **projekt Šance**, jenž vznikl z iniciativy Společenství EQUAL a je financovaný Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, jehož řídicím orgánem je

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Odbor výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR se do něho zapojil počátkem roku 2005. Projekt Šance (zaměstnávání osob po výkonu trestu odnětí svobody) by měl vytvořit a pilotně ověřit model kontinuálního integrovaného systému služeb a programů pro přípravu hlavní cílové skupiny (tj. odsouzených) na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, na pobyt na svobodě a nalezení zaměstnání. V dubnu 2005 byla mezi partnerskými organizacemi uzavřena Smlouva o národní spolupráci, ve které si účastníci rozdělili úkoly a zavázali se na projektu spolupracovat. Je faktem, že z důvodu vysokého procenta nezaměstnanosti je neskutečné (zvláště v některých regionech) sehnat práci osobám s nedostačujícím vzděláním či jiným handicapem, a proto se lidem právě propuštěným z výkonu trestu daří získat zaměstnání jen velmi obtížně.

Projekt Šance je jednou z reakcí na současnou neuspokojivou situaci v této oblasti. Hlavním partnerem projektu je nevládní nezisková organizace (Sdružení pro probaci a mediaci v justici), odkud pochází myšlenka vyhovět společenské poptávce a vyvinout řešení, která by jedincům po propuštění z výkonu trestu pomáhala při hledání zaměstnání a přípravě návratu do společnosti.

Koalice Šance sdružuje celkem jedenáct subjektů. Kromě VS ČR a Sdružení pro probaci a mediaci v justici (které je zároveň příjemcem dotace) jsou participujícími subjekty např. úřad práce, nevládní neziskové organizace jako např. Český helsinský výbor.

Základním očekávaným cílem projektu je zkonstruovat a ověřit ucelený reintegrační program, který začne pro vězně šest měsíců před termínem propuštění a poté bude u těchto spolupracujících osob pokračovat dalších šest měsíců po ukončení výkonu trestu.

Program v současné době startuje ve věznicích Bělušice a Jiřice a bude zahájen i ve Věznici Vinařice. Z řad zaměstnanců Vězeňské služby zde budou působit čtyři experti. Plánuje se, že se akce dotkne 45 klientů, kteří jej ověří v těchto třech věznicích.

Mezi očekávané výstupy projektu by měl patřit systém multidisciplinární spolupráce mezi odborníky a organizacemi, které se věnují hlavní cílové skupině, strategie změny postojů a motivace zaměstnavatelů (i zaměstnanců) a nástroje pro dosažení stability v oblasti zaměstnanosti propuštěných vězňů; dále např. kurz komunikačních dovedností, kurz orientace na trhu práce, PC kurz, kurz právního minima. Produkty pak budou metodika a minimální standardy reintegračního programu, manuály pro práci s cílovými skupinami, příručka pro osoby opouštějící věznice, příručka a servis pro zaměstnavatele i doplňkové kurzy pro odborníky a další. Ve výsledku práce na projektu bude otevřena možnost využívání výstupů i dalším skupinám osob opouštějícím ústavní péči.²⁰

5.2. Bezpečnost věznic

Současná úroveň bezpečnosti našich vězeňských zařízení vychází především z jejich architektonického řešení, technického stavu objektů, stavebně-technických, spojovacích a signálně zabezpečovacích prostředků. Stejně důležitým prvkem bezpečnosti je úroveň a kvalita lidského faktoru, to znamená každodenní výkon příslušníků strážní, eskortní a dozorčí služby. Na jejich odpovědnosti, odborných znalostech a profesionalitě záleží, jak se bude dařit naplňovat úkoly obsažené v Koncepci bezpečnosti Vězeňské služby ČR do roku 2015, která se opírá o základní tezi, že pouze v bezpečných věznicích je možné realizovat kvalitní programy zacházení s vězňenými osobami.

Je naprosto nežádoucí, aby při plnění úkolů Vězeňské služby převládala formálnost nad skutečnou snahou zabezpečení věznice a odsouzených, odhalování nepovolených předmětů a nedovolených látek.

Úroveň bezpečnosti je v jednotlivých zařízeních různá, stejně jako je různá úroveň technického vybavení a stavební dispozice těchto zařízení.

²⁰ Vojtková, I. Projekt Šance, České vězeňství, ročník 14, číslo 3/2006, str. 24.

V období posledních deseti let se v České republice podařilo významně vylepšit technické zabezpečení řady objektů. Platí to o stavebně technickém zabezpečení střežení obvodů věznic, o střežení vstupů a vjezdů, o vnitřní signalizaci a prvcích komunikačních. Řada věznic je vybavena detekčními rámy, rentgeny i perimetrickou ochranou. Některé věznice jsou ale stavebně i technicky velmi zastaralé. Technická zařízení, stará téměř 40 let, jsou na samé hranici použitelnosti. Rovněž stav některých budov, ohradních zdí, vnitřních oplocení a vstupních objektů současným požadavkům nevyhovuje.

České vězeňství úspěšně vyřešilo řadu závažných mimořádných událostí a krizových situací. Zabývalo se aktivitami organizovaného zločinu a hromadnými vystoupeními vězňů a v návaznosti na to byla přijata některá specifická opatření, jako např. vybavení a vycvičení příslušníků pro služební zákrok pod jednotným velením, vybudování pěti oddělení se zvýšeným stavebně technickým zabezpečením, vybudování sítě detekce mobilních telefonů ve vazebních věznicích, nákup speciálních eskortních vozidel. Tato a další opatření přispěla k minimalizaci bezpečnostních rizik.

Opakovaně se čelí hromadným projevům nespokojenosti, a to od pasivního odmítání stravy, odmítání podřídít se stanovenému režimu, vyhazování předmětů až k ničení vybavení věznic a jednáním, které mají charakter vězeňské vzpoury.

Zajištění bezpečnosti v českých věznicích vychází v současné době z „Koncepce bezpečnosti Vězeňské služby České republiky“. Nejdůležitější prvky zajištění bezpečnosti stejně jako změny, jež jsou v oblasti bezpečnosti předpokládány, formuluje bezpečnostní doktrína Vězeňské služby.

Velmi závažným problémem, o kterém se v souvislosti s bezpečností diskutuje, je nebezpečí útěku vězňů napojených na organizované skupiny. Jedná se většinou o vysoce postavené členy mafií především z balkánských zemí a Ruska. Jejich vliv je značný. Jejich „podřízení“ mají přesné instrukce jak postupovat v případě, že se jejich „představený“ ocitne za mřížemi. Samotný odsouzený může dostatkem peněžních prostředků působit na spoluvězně a reálně hrozí riziko mimořádné situace. Vězeňská služba na tento čím dál

častější problém reaguje především neustálým přemísťováním odsouzeného mezi věznicemi, tak aby nebezpečí navázání kontaktů bylo co nejmenší.

V posledních letech se vedle jiných problémů objevuje nový fenomén – mobilní telefon. Nedovoleného pašování mobilních telefonů do věznice je o to víc nebezpečné, např. oproti drogám, že jimi lze úspěšně mařit výkon trestu. Odsouzení mohou komunikovat s vnějším světem aniž by o tom odpovědné orgány měly ponětí, mohou se takto připravovat útky, ovlivňovat svědci, vyřizovat si účty s lidmi na svobodě atp.

Žádná věznice nemůže být nikdy hermeticky uzavřena tak, aby nedocházelo k úniku informací a pronášení předmětů. Jde tedy pouze o to, jak co nejvíce tento negativní jev eliminovat.

Je zřejmé, že úroveň zabezpečení věznic je především otázkou peněz a kvality pracovníků Vězeňské služby.

Některá zařízení jsou sice technicky dostatečně vybavena, avšak lidský faktor znemožňuje dosáhnout lepšího výsledku. Do budoucna je proto důležité realizovat tzv. dynamickou bezpečnost, tedy nahrazování živé síly technikou.

Další překážkou při zabezpečování nápravných zařízení je jejich přeplněnost a s tím související koncentrace odsouzených na celách a dále také snižování počtu příslušníků Vězeňské služby, zejména dozorců a ostrahy.

Závěrem lze shrnout, že při dostatku finančních prostředků a kvalifikovaných příslušníků Vězeňské služby lze dosáhnout lepšího výsledku zabezpečení vězeňských zařízení.

5.3. Korupce ve věznicích

Korupce není nový jev, naopak se prolíná celou historií lidské společnosti a v ruku v ruce s tím i snaha o její kontrolu a eliminaci.

Ve Vězeňské službě ČR vznikají velké prostory pro korupční jednání. Takové jednání může pocházet jednak ze strany příslušníků Vězeňské služby,

jednak ze strany osob ve výkonu trestu nebo ve vazbě, stejně tak od jejich příbuzných či osob, které jsou jinak spjati s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Cílem korupčního jednání je získání neoprávněných výhod, poskytování služeb (např. zajišťování návykových látek – drog), opatřování telekomunikačních zařízení apod.

V současné době je kladen důraz na nutnost připravenosti zaměstnanců Vězeňské služby na skutečnost, že korupce jako nástroj organizovaného zločinu se pokouší také o vydírání či diskreditaci příslušníků VS ČR při přímém výkonu služby a práci s odsouzenými.

Preventivní opatření proti korupci jsou prováděna na všech úsecích činnosti Vězeňské služby - v personální práci, přímé práci s obviněnými nebo odsouzenými, vyřizování stížností těchto osob a ve spolupráci s Policií ČR.²¹

Odhalení korupce je velmi složité, její dokázání potom o to více. Korupční jednání vždy bylo a je velmi latentní činností. Korumpující i korumpovaný jednají tak, aby jejich počínání nevyšlo najevo, beze svědků.

Vězeňská služba nemá k dispozici své vlastní operativně pátrací prostředky a je v tomto smyslu odkázána na Policii ČR. Při konkrétním prošetřování se však ukazuje, že ani Policie ČR není dostatečně technicky ani jinak vybavena, což může pramenit i z nezkušenosti a neznalosti vězeňské problematiky.²² Opatřování těchto prostředků může být velmi zdlouhavé a zásah může být v důsledku toho zmařen.

Formy korupčního jednání ve vězeňské službě je možno rozdělit do tří skupin – oblast veřejných zakázek, oblast personální a jednání jednotlivých zaměstnanců Vězeňské služby při přímé práci s vězni. Z hlediska samotného výkonu trestu odnětí svobody je s ohledem na téma této práce nezbytné uvést konkrétní projevy korupčního jednání jednotlivých zaměstnanců Vězeňské služby při práci s vězni.

²¹ Pokorný, L. Korupce a úplatkářství aneb Nešvar doby, České vězeňství, ročník 14, číslo 3/2006, str. 18.

²² Tamtéž.

Může tak docházet k:

- umožnění použití mobilního telefonu
- předávání vzkazů obviněným od spoluobviněných nebo jiných osob
- odesílání příjem korespondence obviněným mimo cenzuru
- předávání balíčků bez řádné kontroly
- předávání věcí mezi vězni
- umožnění návštěvy za účelem pohlavního styku
- umožnění neoprávněných nákupů, třeba i v prodejně pro zaměstnance
- donáška drog do věznice, jejich prodej²³

V současné době lze odhalit korupci spíše jen náhodou, a to např. tehdy, když se některý ze zúčastněných tímto činem nebo výhodami z toho plynoucími chlubí.

Úplné odstranění korupce není reálné, pro její alespoň částečnou eliminaci je ale nutná neustálá důsledná kontrola na všech úrovních tak, aby všechny projevy korupčního jednání byly řádně prošetřeny, zveřejněny a především potrestány.

²³ Pokorný, L. Korupce a úplatkářství aneb Nešvar doby, České vězeňství, ročník 14, číslo 3/2006, str. 19.

6. Účinky trestu odnětí svobody

Účel trestu odnětí svobody odpovídá účelu trestu, tak jak jej definuje trestní zákon v ustanovení svého § 23 odst. 1. Dosažení účelu trestu je úkol velmi obtížný. Problém tkíví zejména v tom, že vedle žádoucích pozitivních účinků přináší výkon trestu i spoustu účinků negativních.

6.1. Pozitivní účinky trestu odnětí svobody

Pozitivních účinků je mnoho a u každého odsouzeného se projeví v jiné míře. Záleží na osobnostních vlastnostech odsouzeného. Je jisté, že pobyt ve vězení ovlivní i ty nejotrlejší odsouzené, jelikož jim nezbývá, než se podřídit uloženým povinnostem. Odsouzení se tak naučí trpělivosti, hygienickým návykům, smyslu pro řád, poslušnosti, respektování autorit, skromnosti, čtení literatury, řemeslným činností, umělecké tvořivosti apod. Uvedené samozřejmě neplatí univerzálně u každého odsouzeného.

Často se u jednotlivých vězňů může jednat pouze o jakousi vnější adaptaci daným podmínkám, aniž si odsouzený takové činnosti osvojil a přijal je za své. Důvodem bývá pouze vidina dobrého hodnocení pro účely podmíněného propuštění, popř. jiné výhody.

Pakliže se jedná o prvotrestaného pachatele, je možné, že výkon trestu odnětí svobody splní svůj účel a odsouzený je napraven. Pobyt ve vězení ho natolik ovlivnil, že si napříště rozmyslí, zda další trestný čin spáchá či nikoli. Nejen proto, že ví, jak je pobyt ve věznici omezující, ale také proto, že si uvědomil závažnost svého jednání a chce se zařadit mezi konformní část populace. V této chvíli je, jak již bylo uvedeno výše, velmi důležitá postpenitenciární péče.

Jiné je to u recidivistů. Není sice vyloučeno, že by se opakovaně trestaný napravil a s pácháním trestné činnosti přestal, ale pravděpodobnost, že se do vězení vrátí je zde ve srovnání s prvotrestaným již o poznání vyšší.

Recidivista se stává otrlejší. Pobyt ve vězení bere jako nutné zlo, jako „riziko podnikání“. Ví, že pokud se přizpůsobí podmínkám ve vězení, lze jej zvládnout. Poctivě se žít neumí a pravděpodobně ani nechce.

6.2. Negativní účinky trestu odnětí svobody

Vedle pozitivních účinků trestu odnětí svobody existuje řada účinků negativních, které nelze zcela eliminovat. Problém tkví v tom, že cílem je naučit odsouzeného žít normálním životem, myšleno bez páchaní trestné činnosti, ale podmínky normálního života jsou odsouzenému odňaty. Vzniká tak prostor pro nové deformace osobnosti odsouzeného.

Negativní účinky jsou důsledkem skutečnosti, že ve vězení vzniká specifická skupina osob. Dochází ke kumulaci narušených osob, v případě věznic s ostrahou a zvýšenou ostrahou pak k těm nejnarušenějším. Zůstává faktem, že naprostá většina odsouzených má velmi nevybrané chování, nedostatečné společenské, hygienické a jiné návyky, většinou jen základní vzdělání a často nepříliš vysoký intelekt. Hodnoty takových lidí, jež se z velké části rekrutují ze stejně narušených rodin, jsou velmi posunuté. Připočítáme-li absenci přirozené sexuální činnosti, nedostatek práce, kulturních, sportovních a jiných aktivit, lze snadno odhadnout, jak složité je ovlivnit pachatelovu osobnost pozitivním způsobem.

Donucení, které je jedním z hlavních prostředků vězeňských zařízení, může vést k otrlosti, otupělosti, lhostejnosti, pokrytectví, podvodu, podlézavosti, dále pak k narušení volných vlastností, méněcennosti, apatii.²⁴

Každý, kdo nastoupí výkon trestu odnětí svobody projde do jisté míry prizonizací. Nosí stejné oblečení jako ostatní spoluvězni (neplatí u všech typů věznic), používá stejné předměty atp. Přestože sám nemusí aktivně používat vězeňský slang, rozumí mu. Nově příchozí vězeň je uvržen do sociálního systému vězeňské komunity a rychle si uvědomí normy a hodnoty, které sdílejí jeho spoluvězni.

²⁴ Novotný, O. O trestu a vězeňství, 2. vydání, Praha: Academia, 1969, str. 142.

Z uvedených negativních účinků je vedle ztráty samotné osobní svobody pro heterosexuálně orientovaného vězně asi nejcitelnějším zásahem do jeho života nutnost sexuálního strádání. V důsledku toho jsou ve vězení homosexuální vztahy a sexuální násilné útoky zcela běžné. Při výzkumu sexuálního chování vězňů v USA se zjistilo, že homosexuální zkušenosti má 30 až 45 % vězňů.²⁵

Modely homosexuálních praktik se u mužů a žen liší. Zatímco u mužů je primárním účelem samotný tělesný kontakt, u žen je vztah založen především na rovině citové.

Byl-li odsouzený ženatý (poměr mezi muži a ženami ve výkonu trestu se v ČR pohybuje kolem hodnoty 20:1)²⁶, dochází v době výkonu trestu odnětí svobody často k rozvodu. Podnět podává v naprosté většině případů manželka žijící na svobodě. Rodinný život v důsledku výkonu trestu odnětí svobody zcela jednoznačně trpí. I pokud partnerka odsouzeného ustojí složité situace spojené s výkonem trestu svého partnera, není nepodstatný prvek ekonomický. Příjem manžela (partnera) většinou chybí a může se významně projevit na životní úrovni rodiny. Tato skutečnost je navíc doplněna společenským odsouzením.

Jako velmi zranitelná oběť na konci stojí děti. Důsledky odloučení člena rodiny, tj. vyrůstání v neúplné rodině, nedostatek finančních prostředků, stigmatizace rodiny a přítomnost vězeňského prvku v rodině, mohou dospívajícího jedince silně ovlivnit, zpravidla bohužel v negativním smyslu. Výzkumy ukazují, že děti uvězněných otců bývají ve svém sociálním prostředí, zejména ve škole anebo ve skupině vrstevníků v bydlišti, odmítány. Uvěznění tedy stigmatizuje nejen uvězněné, ale i jejich rodinné příslušníky. Rodinní příslušníci se zpravidla trestné činnosti neúčastnili a většinou o ní ani nevěděli, přesto jsou okolím nazíráni jako spoluviníci. I když toto stanovisko může mít u nepatrné části manželek delikventů své opodstatnění, u dětí, zejména útlého

²⁵ *Inciardi, J. A. Trestní spravedlnost, Praha: Victoria Publishing, 1994, str. 601.*

²⁶ Viz přílohu 1.

věku, to nepochybně neplatí. Před negativními reakcemi okolí je to však neochrání.²⁷

Závěrem ještě nutno uvést skutečnost, že se v posledních letech výrazně množí kriminalita tzv. bílých límečků. Tedy lidí, kteří nejsou na okraji společnosti, nejsou v sociální nouzi, jsou vzdělaní a často velmi vlivní. Páchají většinou hospodářské a majetkové trestné činy, takříkajíc na „vyšší úrovni“. Pozitivní působení na takové delikventy může ve většině případů přinést podstatně lepší výsledky, avšak není to samozřejmě pravidlem.

²⁷ Kury, H. - Zapletal, J. K otázce stigmatizace rodinných příslušníků vězňů, Kriminálnístika č. 3/2005.

Závěr

Závěrem lze shrnout, že postavení nepodmíněného trestu odnětí svobody je v systému trestů jedinečné. Vzhledem k tomu, že ve většině zemí včetně České republiky není zakotven trest absolutní – trest smrti, je trest odnětí svobody nejpřísnější sankcí, kterou stát může uložit. Účely trestu jsou natolik podstatné, že potřeba správné a vyvážené aplikace trestu odnětí svobody je více než žádoucí.

Ačkoli je výkon trestu odnětí svobody v zákoně upraven dle mého soudu naprosto dostatečně, jeho realizace samotná má značné rezervy. České vězeňství velmi trpí nedostatkem finančních prostředků. Tento nedostatek je znát téměř na každém kroku a rozhodně nejde pouze o zastaralost vybavení věznic. Důležitým prvkem je totiž osoba pracovníka Vězeňské služby. Je potřeba, aby pracovníci – specialisté podílející se na přímém působení na odsouzeného byli kvalifikovaní a splňovali i jiné požadavky. Dalším nedostatkem jsou nevyhovující podmínky pro pracovní, vzdělávací, kulturní, sportovní a jiné aktivity odsouzených.

Vězení by mělo být více „polidštěno“. Snaha o humanizaci sice již je ve věznicích cítit a jistě se nedá srovnat s obdobím před rokem 1989, ale postup je pomalý. Důraz je třeba klást na individuální přístup k odsouzeným.

Je žádoucí zavést ve Vězeňské službě používání operativněpátracích prostředků k odhalování trestné činnosti zaměstnanců i vězněných osob. Situace kdy Vězeňská služba těmito prostředky nedisponuje a nemůže včas odhalit chystanou nebezpečnou činnost je nadále již neúnosná. Je všeobecně známo, že s vězni, kteří se hromadně postaví na odpor proti vězeňskému pořádku nelze udělat téměř nic. Rozbouřená věznice je velmi nebezpečnou situací, důraz je proto třeba klást především na prevenci, tedy předcházení takovým mimořádným situacím, které mohou vyústit ve vězeňskou vzpouru a útěk nebezpečných vězňů.

Z aktuálních problémů je třeba připomenout především nezaměstnanost odsouzených.

Signifikantní je také požadavek na rychlost trestního řízení. Potenciálního pachatele může od spáchání trestného činu odradit nejenom hrozba sankce, ale též rychlost jejího uložení.

Vězeňství nikdy nebylo a patrně ani nebude prioritou státu, což však neznamená, že se může situace ve vězeňství zanedbat. Naopak, je třeba spolupracovat se zahraničím a tuto oblast nadále zlepšovat. Situace, že by věznic nebylo třeba totiž nenastane.

Seznam použité literatury

Publikace

- Císařová D.* Trestní právo procesní, Praha:Linde, 2004
- Inciardi, J. A.* Trestní spravedlnost, Praha: Victoria Publishing, 1994
- Kury, H. - Zapletal, J.* K otázce stigmatizace rodinných příslušníků vězňů, Kriministika č. 3/2005.
- Novotný, O.* O trestu a vězeňství, 2. vydání, Praha: Academia, 1969
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.* Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Praha: Aspi Publishing, 2003
- Novotný, O., Zapletal, J., a kol.* Kriminologie, Praha: ASPI Publishing, 2004
- Malý, K.* České právo v minulosti, Praha: Orac, 1995
- Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J.* Základy penologie, Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně – Právnická fakulta, 1995.
- O československém vězeňství (Sborník Charty 77) Praha: Orbis, 1990

Periodika

České vězeňství

Kriministika

Právník

Občasník Kartuzián (vězeňské noviny ve Věznici Valdice)

Internet

<http://www.vscr.cz/> (s odkazy na většinu věznic v České republice)

<http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/>

<http://www.server5.juristic.cz/>

<http://www.psp.cz/>

<http://www.senat.cz/>

<http://www.aspi.cz/>

Přílohy

Počty odsouzených ve věznicích a vazebních věznicích

k 31.12.2005

Vazební věznice a věznice	Typ věznice										Celkem		Celkem odsouzení
	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		odsouzení		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Bělušice			20		569		1				590	0	590
Brno	2	1	119	4	74	2	8		2		205	7	212
Břeclav	6		32		6						44	0	44
České Budějovice	1		84	2	16	1			2		103	3	106
Drahonice	4		210								214	0	214
Heřmanice			77		720						797	0	797
Horní Slavkov			3		807						810	0	810
Hradec Králové	128		21	2	45	2	1				195	4	199
Jiřice			169		483						652	0	652
Karviná			133				49				182	0	182
Kuřim	1		185		409						595	0	595
Kynšperk nad Ohří			431								431	0	431
Liberec	1		53	1	176				1		230	2	232
Litoměřice			42	1	21						63	1	64
Mírov			4		31		329				364	0	364
Nové Sedlo			465								465	0	465
Odolov			290								290	0	290
Olomouc			87	2	18	1					105	3	108
Opava	72	9	91	89	1	76		32	55		219	206	425
Oráčov			122		413						535	0	535
Ostrava	4		83	9	42	2	1		2		132	11	143
Ostrov			672	2	11		1				684	2	686
Pardubice			387		229						616	0	616
Plzeň	30		21	1	792	1	191		2		1 036	2	1 038
Praha - Pankrác	33		186		192	2	5				416	2	418
Praha - Ruzyně	5	25	108	32	15	5	1				129	62	191
Příbram	4		57		724						785	0	785
Rýnovice			90		464						554	0	554
Stráž pod Ralskem			676		200						876	0	876
Světlá nad Sázavou				250		182			3		0	435	435
Teplice			24	1	3						27	1	28
Valdice			22		698		605				1 325	0	1 325
Vinařice					924						924	0	924
Všehrady	124		348						57		529	0	529
Znojmo	1		205		8						214	0	214
Celkem	416	35	5 517	396	8 091	274	1 192	32	120	4	15 336	741	16 077
Celkem	451		5 913		8 365		1 224		124		16 077		16 077

(zdroj: <http://www.vscr.cz/>)

VNITŘNÍ ŘÁD VĚZNICE VALDICE

pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů se zvýšenou ostrahou,
ostrahou a dozorem

Podle § 14 zákona č. 169 / 1999 Sb. ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů stanovím:

Oddíl I.

Základní ustanovení

Článek 1

Vnitřní řád Věznice Valdice (dále jen "vnitřní řád") je stanoven v souladu se zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen "zákon"), ve znění zákona č. 359/1999 Sb., zákona č. 3/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 218/2003 Sb., zákona č. 52/2004 Sb. a s vyhláškou MS č.345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen "ŘVT") ve znění vyhlášky MS č. 378/2004 Sb. Tyto normy jsou školeny v nástupním oddělení a jsou rovněž uloženy ve vězeňské knihovně. Tento Vnitřní řád Věznice Valdice platí pro oddělení výkonu trestu odnětí svobody a specializované činnosti výkonu trestu odnětí svobody.

Článek 2

Vnitřní řád upravuje podmínky výkonu trestu ve Věznici Valdice pro odsouzené zařazené do věznice se zvýšenou ostrahou, ostrahou a dozorem, konkretizuje uplatňování práv a povinností odsouzených ve věznici i mimo ni, vymezuje čas k realizaci těchto práv a povinností.

Oddíl II.

Přijímání, umístování odsouzených ve věznici

Článek 3

1) Po přijetí do věznice je odsouzený umístěn v nástupním oddělení (dále jen NO), kde se seznamuje se svými právy a povinnostmi, s normami upravujícími výkon trestu a je školen ze základních předpisů bezpečnosti práce. Délka pobytu v NO se určuje individuálně a zpravidla nepřevyšuje dobu 14 dní. V NO je zpracován pro každého odsouzeného program zacházení. 2) Po absolvování NO je odsouzený svěřen do péče určenému vychovateli.

Oddíl III.

Realizace práv a povinností odsouzených

Článek 4 Rovnost práv

Všem odsouzeným ve výkonu trestu přísluší stejná práva za podmínek a v rozsahu stanoveném zákonem.

Článek 5

Stravování

Odsouzení zařazení v ostraze se stravují v celách a odsouzení v dozoru se stravují v jídelně nebo v ložnici. Odsouzení odcházejí pro stravu k výdejnímu okénku vězeňské kuchyně ve vězeňském oděvu hromadně za dohledu příslušníka Vězeňské služby (dále jen "VS"), zpravidla dozorce. K výdeji stravy nastoupí odsouzení dle pokynu dozorce v časech stanovených časovým rozvrhem dne (dále jen ČRD). Pro odsouzené ve zvýšené ostraze a odsouzené na ubytovně E je strava rozvážena po jednotlivých celách. Na lůžkovou část ošetřovny a na oddělení kázeňských trestů je zajištěna donáška stravy. Odsouzení zařazení na pracoviště uvnitř věznice se stravují na pracovišti. Strava je vydávána dle ČRD pod dohledem dozorce z pracoviště.

Článek 6

Vystrojování

1) Odsouzenému věznice poskytne vězeňský oděv a jiné výstrojní součástky podle stanovené normy a vzorů s přihlédnutím ke klimatickým podmínkám. Odsouzený je povinen jej udržovat v čistotě a pořádku. Drobné opravy (přišíť knoflíků, zašíť rozpáraných švů, zašíť drobných děr apod.) provádí odsouzený sám. Je prováděna pravidelná výměna oděvů.

Odsouzený je vždy řádně upraven. Výstrojní součástky nosí takto:

- při opuštění ložnice, cely - košile, případně blůza, kalhoty, pantofle, případně obuv
- při opuštění ubytovny - košile, blůza, kalhoty a obuv, pokud není lékařem stanoveno jinak
- na početní prověrku stavu - košile, blůza, kalhoty, obuv, pokud není lékařem stanoveno jinak
- košili má vždy zasunutou do kalhot.

2) Odsouzení pracují vždy v pracovním oděvu, který nosí pouze na pracovišti. Je zakázáno pracovní oděv a obuv ukládat v ložnicích (celách) nebo jej nosit v mimopracovní době.

3) Poskytnuté výstrojní součástky jsou majetkem věznice. Jejich úmyslné poškození a úpravy zakládají důvod ke kázeňskému postihu. Poškozené a upravené výstrojní součástky jsou odsouzenému předepsány k náhradě.

4) Všichni odsouzení mohou nosit vlastní spodní prádlo (ponožky, slipy, trenýrky, nátlčníky, trička), které si udržují na vlastní náklady v čistotě. Nošení vlastního oděvu a obuvi je dovoleno pouze v případech uvedených v § 18 odst. 2,3 ŘVT. Jiné oděvní součástky, jako košile, polokošile, trička s límečky nebo na zapínání s knoflíčky a zipy, různé svetry apod. odsouzení nevlastní ani nenosí. Množství povolených věcí odpovídá možnostem jejich uložení v přidělené skříňce.

5) Nošení sportovního oděvu a obuvi je povoleno pouze při sportovních a tělovýchovných aktivitách a při vycházkách. Za sportovní oblečení se považuje: tepláková nebo šustáková souprava, mikina, sportovní tričko, trenýrky, šortky a sportovní obuv. Přechovávat v celách a v ložnicích jiné civilní součástky, včetně obuvi není povoleno. V letních měsících je povoleno odsouzeným vyslečení do trenýrek nebo šortek.

6) V souladu s § 4 odst. 4 ŘVT o ponechání jiných věcí rozhoduje speciální pedagog. Ostatní věci, včetně peněz a cenností (jedná se zejména o řetízky, náušnice, prsteny a jiné cennosti z bílého nebo žlutého kovu, jakož i další přívěsky zavěšené na kožených řemíncích, korále apod.), které má odsouzený u sebe, mu správa věznice na jeho žádost uloží do úschovy. Výjimku tvoří hodinky, trvalý pearcing.

Článek 7

Ubytování

1) Odsouzení se zvýšenou ostrahou a s ostrahou jsou ubytováni v celách, které jsou vybaveny lůžky, v odůvodněných případech jednopatrovými lůžky. O umístění odsouzených do cel rozhoduje vychovatel.

Uzamykání odsouzených dle skupin vnitřní diference :

Ve věznicích s ostrahou:

Ubytovna A (I. a II. SVD - převážně pracující) - v ubytovně a v jejích oddělených částech v noční době (od večerní prověrky početního stavu do ranní prověrky početního stavu včetně)

Ubytovna B (I., II. a III. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

I. a II. SVD uzamykání v době od 18,20-4,30; 8,00-11,00 hod.; So, Ne, Sv 18,20-6,30; 8,00-11,20 hod.

Prvovězňní uzamykání v době od 20,30-4,30; 8,00-11,20 hod a v So, Ne, Sv 19,00-6,30; 8,00-11,00 hod.

III. SVD - odemčení v době od 12,30-13,30 hod

Ubytovna C (III. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

Viz. III. SVD ubytovny B

Ubytovna C (IV. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

- celodenní uzamykání s výjimkou akcí hromadného charakteru

Ve věznicích se zvýšenou ostrahou:

Ubytovna C (II. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

- celodenní uzamykání s výjimkou akcí hromadného charakteru

Ubytovna D (I. - III. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

- celodenní uzamykání s výjimkou akcí hromadného charakteru

- I. SVD trvale uzamčeno mimo 14,30-16,30 hod., nebude-li ředitelem věznice stanoveno jinak (viz. ŘVT, § 50, odst. 2)

Ubytovna E (IV. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

- celodenní uzamykání

V oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením

Ubytovna E (II. - III. SVD) - (v celách se sociálním zařízením)

- celodenní uzamykání

2) Odsouzení s dozorem jsou ubytováni v ložnicích. O umístění odsouzených do jednotlivých ložnic rozhoduje vychovatel. Ložnici mohou odsouzení v době své nepřítomnosti zamykat. Náhradní klíče jsou uloženy u vychovatele. Uzamykání ložnic je povoleno pouze se souhlasem vychovatele.

3) K uložení osobních věcí má každý odsouzený k dispozici uzamykatelnou skříňku, která je označena čitelnou jmenovkou. Odsouzený je povinen kdykoliv umožnit pracovníkovi VS nahlédnout do svých osobních věcí. Ve skříňce má osobní věci úhledně srovnané, odděleně má uložené potraviny a hygienické prostředky. Pokud má odsouzený skříňku uzamčenou, uloží náhradní klíče u svého vychovatele, aby bylo možné kdykoliv provést prohlídku. Jestliže nebude náhradní klíč k dispozici, bude skříňka otevřena komisijním způsobem (nebezpečí poškození zámku).

4) Odsouzení jsou povinni si po budičku ustlat lůžko a ustrojít se tak, jak stanoví vnitřní řád. Stlaní lůžek je jednotné. Lůžkoviny překrývá šedivá deka, natažená po šířce postele od dolního okraje až k podhlavníku.

5) Rozestlané lůžko smí odsouzený používat pouze v době určené pro spánek. V době osobního volna, které je stanoveno v ČRD, může odsouzený odpočívat na zastlaném lůžku. V ostatní době může odpočívat na lůžku pouze se souhlasem vychovatele nebo na doporučení lékaře. Souhlas vychovatele či doporučení lékaře neplatí při hromadných akcích. Po každém opuštění lůžka si odsouzený lůžko ustele a udržuje ho upravené. Svě lůžko má odsouzený označeno čitelnou jmenovkou.

6) V prostorách věznice a v osobních věcech udržují odsouzení pořádek a čistotu, odpovídající hygienickým normám. K provádění úklidu společných prostor stanoví vychovatel, popř. dozorce

konkrétní odsouzené.

7) Odsouzení se mohou se souhlasem vychovatele a v souladu s pravidly vnitřní diferenciacce podílet na výzdobě cel a ložnic. Není dovoleno polepovat stěny a zařízení ubytovny. Plakáty lze vyvěsit pouze zarámované. Plakáty, obrázky a výstřižky s pornografickými motivy nesmí tvořit součást výzdoby ložnice, cely či ubytovny.

8) Odsouzený může mít u sebe věci uvedené v § 4 odst. 2 a 3 ŘVT. Vlastní přenosný radiopřijímač musí být:

a) napájen pouze z vlastního zdroje, umístěného uvnitř přijímače. Náhradní zdroje vyvedené a umístěné mimo přijímač nejsou povolené.

b) před povolením k používání zkontrolován, zda nebylo instalováno nežádoucí zařízení. Kontrolu zajistí na náklady odsouzeného věznice. Po provedené kontrole je radiopřijímač zapečetěn a předán odsouzenému k užívání. Jakékoliv porušení pečete zakládá důvod k odebrání přístroje a jeho vydání je podmíněno opětovnou kontrolou, zajištěnou na náklady odsouzeného.

9) O ponechání jiných věcí rozhoduje v souladu s § 4 odst. 4 řádu výkonu trestu a v souladu s pravidly vnitřní diferenciacce speciální pedagog, který stanoví režim používání takových věcí. Držením věci, která není povolená se odsouzený vystavuje nebezpečí kázeňského postihu včetně propadnutí nebo zabrání nepovolené věci.

Jedná-li se o elektrospotřebiče s příkonem vyšším než 100 W s povoleným připojením na elektrickou síť, ředitel věznice uzavře s odsouzeným písemnou dohodu o úhradě paušální náhrady za spotřebu elektriny (§ 30 ŘVT). Dohoda se uzavře na základě písemné žádosti odsouzeného.

10) V celách a ložnicích není povoleno chovat drobná zvířata. Výjimku tvoří akvarijní rybičky, které povoluje speciální pedagog v souladu s pravidly vnitřní diferenciacce.

11) Není povoleno cokoli ukládat pod postele. Prostor pod postelemi udržují odsouzení prázdný a čistý.

12) Celovou signalizaci využívají odsouzení pouze k přivolání pomoci v případě ohrožení jejich života, zdraví nebo majetku (napadení spoluodsouzeného, požár, apod.) nebo k ohlášení závažných mimořádných událostí (úmrtí, útky, vzpoury apod.). Zneužitím signalizace se odsouzení vystavují riziku kázeňského postihu.

Článek 8

Vycházky

1) V průběhu vycházek mohou odsouzení sportovat. Sportovní aktivity probíhají zpravidla ve sportovním oděvu a obuvi. K vycházkám je určen vymezený prostor pro každou ubytovnu.

Článek 9

Osobní hygiena

1) Odsouzený je bezplatně stříhán. Vlasy a vousy udržují odsouzení čisté a upravené v souladu s bezpečnostními a hygienickými předpisy. Fotografie odsouzeného, která je uložena v osobním spise, odpovídá podobě při přijetí do Věznice Valdice. Vzhled odsouzeného musí této fotografii odpovídat. O případnou změnu fotografie (plnovous, knír apod.) může odsouzený požádat prostřednictvím svého vychovatele. Náklady spojené s novou fotografií si odsouzený hradí sám.

2) Odsouzení se koupou (sprchují) v době stanovené ČRD, a to dvakrát týdně. V případě potřeby, zejména po sportovních aktivitách, je vychovatel oprávněn povolit mimořádné koupání.

Článek 10

Zdravotní péče

1) Odsouzeným je poskytována základní zdravotní péče zdravotním střediskem věznice, které poskytuje tuto péči po celých 24 hodin.

2) Do ordinace pro akutní případy nastupují pracující odsouzení ráno při nástupu do zaměstnání, nezaměstnaní odsouzení nastupují po sčítací prověrce početního stavu odsouzených. Do řádné ordinace se odsouzení hlásí den před ordinací. Řádná ordinace je dána rozpisem podle jednotlivých ubytoven, které zpracovává zdravotní středisko.

3) Na zdravotní středisko jsou odsouzení předvedeni dozorcí v ordinační době. V prostorách zdravotního střediska se odsouzení přezouvají a platí zde zákaz kouření.

4) Z rozhodnutí lékaře jsou nemocní odsouzení umístěni na lůžkové části zdravotního oddělení. V případě naplnění jeho kapacity (např. při epidemii) jsou vyčleněny pro nemocné cely se specifickým režimem jako na lůžkové části zdravotního oddělení.

5) Odsouzení mohou vyhledat péči "Poradny drogové prevence", a to prostřednictvím lékaře či specialistů oddělení výkonu trestu.

6) Pracující odsouzení navštěvují lékaře zpravidla mimo svojí pracovní dobu, vyjma akutních případů.

7) K ošetření se odsouzený dostaví, pokud tomu nebrání zvláštní okolnosti (např. úraz, náhlá nevolnost apod.) v čistém oděvu, vykoupán a upraven, k zubnímu lékaři také s vyčištěným chrupem. To platí i při eskortě do civilních zdravotních zařízení.

8) Po dobu pobytu na lůžkové části ošetřovny respektuje pokyny a nařízení ošetřujícího personálu a řídí se provozním řádem lůžkové části ošetřovny (příloha č.19). Odmítne-li odsouzený umístění na lůžkovou část ošetřovny, je toto řešeno ošetřujícím lékařem.

Článek 11

Korespondence

1) Odsouzený odesílá korespondenci nezalepenou, vyjma korespondence uvedené v § 17 zákona, § 24, 34 ŘVT. Dopisy může odevzdat přímo vychovateli nebo vhodit do schránky označené "POŠTA". Tato schránka je umístěna na každém podlaží jednotlivých ubytoven. Ředitel věznice, vedoucí oddělení výkonu trestu a vychovatel jsou oprávněni bez souhlasu odsouzeného nahlížet do odesílané i přijímané korespondence odsouzeného. Při zjištění došlé korespondence se závadným obsahem se odsouzenému sdělí nezávadné důležité ostatní zprávy a dále se postupuje v souladu s § 17/2,3; § 42 a 78 zákona.

2) V zalepených obálkách odsouzený odesílá pouze stížnosti, žádosti a korespondenci uvedenou v § 26 odst. 2,3 zákona a § 34 odst. 1,2 ŘVT. Tuto korespondenci vhazuje do schránky označené "STÍŽNOSTI - ŽÁDOSTI". Schránka je umístěna na každém podlaží jednotlivých ubytoven a na lůžkové části ošetřovny. Schránky vybírá odpovědný pracovník pověřený ředitelem věznice, který odpovídá za včasné odeslání korespondence.

3) Odsouzenému, který neumí nebo nemůže číst nebo psát, zajistí jeho vychovatel pomoc při sepisování písemností. S došlou korespondencí ho prokazatelně seznámí sám.

4) Pokud odsouzený podává opravný prostředek, oznámí tuto skutečnost vychovateli, který dopis označí prezentačním razítkem, datem podání a svým podpisem. Poslední den běžící lhůty lze tuto korespondenci odevzdat do 24.00 hodin službu konajícímu zaměstnanci VS.

5) V případě, že je korespondence vedená v jiném než českém jazyce, věznice bez odkladu zajistí opatření potřebná k výkonu kontroly korespondence a korespondenci předá v nejkratším termínu.

Článek 12

Užívání telefonu

1) Vedoucí oddělení výkonu trestu (dále jen VOVT) může na žádost odsouzeného povolit použití telefonu. Pokud ředitel věznice nestanoví jinak, odsouzený telefonuje z určeného telefonního přístroje a hovoru je přítomen vychovatel. Telefonický rozhovor je věznice oprávněna zaznamenávat. Zjistí-li se, že hovor slouží k přípravě, organizování, páchání či zakrývání trestné

činnosti, lze telefonát přerušit. Záznam telefonního hovoru se poskytne orgánům činným v trestním řízení.

- 2) Užívání telefonu se povoluje zpravidla v délce 5 - 10 min.
- 3) Náklady za použití telefonu hradí odsouzený sám.
- 4) Telefonní hovory se spojují pouze z věznice do civilního sektoru. Realizace telefonních hovorů z civilního sektoru do věznice (k odsouzenému) se nepovoluje.
- 5) Žádost o povolení telefonického rozhovoru podává odsouzený písemnou formou prostřednictvím svého vychovatele.
- 6) Užívání mobilního telefonu a jeho příslušenství není povoleno. Jejich držení (včetně SIM-karty) zakládá důvod pro kázeňské řízení.

Článek 13

Návštěvy

- 1) Návštěvy odsouzených se provádějí ve vyčleněném prostoru věznice, zpravidla v sobotu v době od 7,30 hodin. Odsouzený má právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice návštěvy blízkých osob na dobu celkem 3 hodiny během jednoho kalendářního měsíce. Návštěvníci jsou povinni dodržovat stanovenou dobu návštěvy, která je uvedena na povolení k návštěvě. V rámci možností lze přednostně umožnit návštěvu těhotným ženám, osobám s malými dětmi, osobám starým a invalidním. Při návštěvách mají odsouzení vězeňské oblečení s výjimkou odsouzených zařazených do věznice s dozorem. Návštěvy se uskutečňují za dohledu pracovníka VS. Termíny návštěv schvaluje na návrh OVT ředitel věznice.
- 2) Písemnou žádost o zprostředkování návštěvy předkládá odsouzený příslušnému vychovateli.
- 3) Z naléhavých rodinných nebo osobních důvodů může vedoucí oddělení výkonu trestu na žádost odsouzeného povolit návštěvu častěji i mimo původně určenou dobu.
- 4) V odůvodněných případech může vedoucí oddělení výkonu trestu návštěvu povolit i v jiný den, přednostně však v mimopracovní době. Taková návštěva musí být skončena nejpozději do 17.00 hodin.
- 5) Odsouzeného mohou navštívit současně 4 osoby včetně jejich nezletilých dětí. Návštěvníci musí být uvedeni na navštívence a prokáží se platným občanským průkazem, cestovním pasem. Povolenku k návštěvě vydává vychovatel na žádost odsouzeného.
- 6) Během návštěvy jsou odsouzení i návštěvníci povinni chovat se slušně a ohleduplně k ostatním osobám přítomným na návštěvách. Není jim dovoleno kouřit, uspokojovat sexuální potřeby, konzumovat přinesené vlastní nápoje a potraviny, předávat a přijímat peníze, dopisy, drogy a jiné věci s výjimkou věcí povolených vychovatelem. Občerstvení při návštěvě mohou návštěvníci zakoupit ve vězeňské prodejně a v průběhu návštěv je spolu s odsouzenými konzumovat v návštěvní místnosti.
- 7) Odsouzeným je zakázáno z návštěv cokoliv odnést zpět na ubytovnu. Výjimku tvoří věci povolené vedoucím návštěv.
- 8) Jestliže odsouzený nebo návštěvník přes upozornění porušují pořádek, kázeň nebo bezpečnost věznice, zaměstnanec VS je oprávněn návštěvu předčasně ukončit.
- 9) Ve zvlášť odůvodněných případech lze provést návštěvu za přímého dohledu příslušníka VS, kdy jsou návštěvníci od odsouzeného oddělení přepážkou a komunikace je zajištěna telefonními přístroji. Takovým důvodem je například:
 - v době konání návštěv vykonává odsouzený kázeňský trest uvedený v zákoně § 46, odst. 3, písm. g-h,
 - odsouzený je zařazen do indexu útěkářů,
 - v den konání návštěv odsouzený projevuje známky zneužití psychotropních a omamných látek,
 - u odsouzeného byly při poslední návštěvě zjištěny negativní poznatky (předávání a přebírání nepovolených věcí),
 - před realizací návštěvy odsouzený prezentuje chování, jímž zjevně porušuje zásady slušného jednání, je v pravomoci ředitele věznice nařídít návštěvu přes průhlednou přepážku,
 - na základě písemného požadavku předloženého pracovníky OPaS, soudu nebo Policie ČR,
 - o to požádají návštěvníci.
- 10) Přijetí, jakož i odmítnutí návštěvy odsouzeným nebo osobou, které byla návštěva povolena,

se eviduje.

11) Ředitel věznice může odsouzenému na jeho žádost povolit přijmout i jinou osobu, než osobu blízkou. O provedení návštěvy rozhoduje vedoucí oddělení výkonu trestu.

Článek 14

Nákupy potravin a věci osobní potřeby

Odsouzení si mohou potraviny a věci osobní potřeby nakupovat v prodejně, která je umístěna v objektu věznice. Nákup se uskutečňuje formou bezhotovostní platby z té části peněžních prostředků s níž mohou volně disponovat. Nákupy jsou prováděny prostřednictvím zaměstnanců firmy UNITIP. Organizaci prodeje stanoví časový rozvrh dne. Sortiment zboží uvádí příloha č. 18. Nejvyšší peněžní částku, za kterou si mohou odsouzení pořídit nákup, je stanovena na 600,- Kč, nebude - li povolena částka vyšší (odměna, popř. ve výjimečných případech navýšení této částky pro jednotlivce nebo celé skupiny vnitřní diference). Výjimky povoluje pouze VOVT. Odsouzení si rozloží celkový nákup do stanovených termínů tak, aby se jimi zakoupené potraviny a věci osobní potřeby vešly do přidělené skříňky. Výdej nákupů probíhá při uzavřených celách a je organizován vychovateli a dozorcí.

Článek 15

Příjem balíčků a peněz

1) Nárok na přijetí balíčku uplatňuje odsouzený u příslušného vychovatele dvakrát ročně zpravidla u příležitosti svých narozenin a vánočních svátků. Termín povolení balíčků pro odsouzené je plně v pravomoci příslušného vychovatele v rámci individuálního přístupu k odsouzenému.

2) Odsouzenému, kterému vznikl nárok na přijetí balíčku (dle § 24, odst. 1 zákona) se vydá potvrzení. O vydání potvrzení se vede přehled v osobní kartě odsouzeného.

3) Platnost potvrzení končí přijetím balíčku nebo zásilky považované za balíček.

4) Balíček bude odsouzenému předán pouze po předložení platného potvrzení.

5) Příjem balíčků poštou se řídí zákonem o poštovních službách.

6) O tom, které věci nesmí balíček obsahovat, je osoba, které je odesláno povolení zaslat balíček, informována.

7) Došlé balíčky se evidují v knize balíčků.

8) Kontrolu balíčku provádí pověřený zaměstnanec VS, a to zásadně za přítomnosti odsouzeného, kterému je balíček adresován. Pokud balíček obsahuje nepovolené věci uvedené zejména v § 33 ŘVT, budou vráceny odesílateli jako nová zásilka na náklady odsouzeného, pokud k vrácení nedojde při návštěvě. Výjimečně mohou být tyto věci uloženy do osobních věcí odsouzeného za předpokladu, že uložení je přípustné. O přijetí či nepřijetí balíčku je proveden zápis v osobní kartě odsouzeného.

9) Příjem balíčků s prádlem, oděvem či potřebami k realizaci programu zacházení, pro vzdělávání nebo zájmovou činnost, povoluje vychovatel nebo speciální pedagog. K přijetí takového balíčku je vydáno zvláštní povolení. Povolení těchto balíčků neomezuje zákonný nárok uvedený v bodě 1.

10) Balíček zaslaný z ciziny musí splňovat podmínky celního řízení. V případě, že je nesplňuje, odsouzenému se nevydá. Odsouzený je o tom informován.

11) Veškeré platby odsouzených se uskutečňují bezhotovostním stykem. Peníze lze odsouzenému zasílat pouze poštovní poukázkou. Pokud byly odsouzenému zaslány peníze, uloží se s jeho souhlasem na jeho osobní účet. Nesouhlasí-li s uložením peněz, budou na jeho náklady vráceny odesílateli (více viz. příloha č. 22 VŘV).

12) Peníze, které si odsouzený přinese do věznice z přerušení výkonu trestu odevzdá po příchodu do věznice vrchnímu inspektorovi strážní směny, který je doručí na ekonomické oddělení k zakontování. Nalezení peněz při osobní prohlídce zakládá důvod ke kázeňskému řízení.

Článek 16

Ochrana práv odsouzených

Domnívá-li se odsouzený, že jsou porušena jeho práva, může o tom neprodleně informovat ředitele věznice nebo zaměstnance VS, a to buď ústně nebo písemně v zalepené obálce, kterou vhodí do schránky "Stížnosti nebo žádosti". Odsouzený může podat podnět organizacím uvedeným v § 26/2 zákona, § 42 zákona, § 78 zákona a § 34 odst. 2 ŘVT.

Článek 17

Zaměstnávání odsouzených

- 1) Při zařazování odsouzených na jednotlivá pracoviště je přihlíženo jak k profesním požadavkům zaměstnávající organizace, tak ke zdravotní způsobilosti a ostatním osobnostním předpokladům odsouzeného.
- 2) Odsouzení zařazení na pracoviště mimo věznici pracují pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby.
- 3) Kontrolu nad pracovní činností odsouzených, kterým ředitel věznice povolil volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů, provádějí zaměstnanci Vězeňské služby.
- 4) Odsouzený, zařazený na pracoviště, nastupuje vždy řádně ustrojen, dle pokynů dozorce vždy 30 minut před odchodem na pracoviště k provedení osobní prohlídky. Zde nahlásí dozorcům případné nenastoupení do zaměstnání a uvede důvod (akutní návštěva lékaře, odmítnutí nastoupit do zaměstnání apod.). Nenastoupení k osobní prohlídce je hodnoceno jako hrubé porušení vnitřního řádu věznice a zakládá důvod ke kázeňskému řízení.
- 5) Odsouzený je na pracovišti povinen pracovat, plnit výkonové normy, využívat pracovní dobu, dodržovat pravidla bezpečnosti práce a ochrany zdraví na pracovišti, řídit se pokyny dozorce a mistra. V případě návrhu na vyřazení z pracoviště ze zdravotních důvodů, setrvává odsouzený na pracovišti až do rozhodnutí zařazovací komise, nestanoví-li lékař jinak.
- 6) Odsouzeným je zakázáno z pracoviště se vzdalovat a cokoliv z pracoviště vynášet a donášet na ubytovnu do věznice, telefonovat, konzumovat alkoholické nápoje a jiné omamné látky a nepovolené věci nebo navazovat nedovolené kontakty.
- 7) Při hromadných přesunech odsouzených na pracoviště, po pracovišti a z pracoviště dodržují všichni odsouzení jednotnou ústroj. Za teplého počasí je se souhlasem povolen přesun v košilích.
- 8) Bezdůvodné odmítnutí práce odsouzeným, který byl zařazen do práce, je závažným porušením povinností, za něž se zpravidla odsouzenému uloží kázeňský trest.

Článek 18

Povinnosti a obecná pravidla chování odsouzených

- 1) Odsouzení si co nejdříve důkladně osvojí ustanovení zákona, řádu výkonu trestu, tohoto vnitřního řádu a chovají se podle zásad v něm stanovených.
- 2) Při kontaktu s jinými osobami dodržují zásady slušného chování užívané v běžném společenském styku. Při kontaktu se zaměstnancem VS, pracovníkem státního orgánu, nebo jiným občanem odsouzený zdraví způsobem užívaným v běžném společenském styku. Oslovují je slovy "pane" nebo "paní" s připojením funkce nebo příjmením, jsou-li jim známy a vykají jim. Odsouzení jsou povinni chovat se slušně též k ostatním odsouzeným a oslovují je způsobem užívaným v běžném společenském styku. Při vstupu zaměstnance VS do místnosti, kde se nacházejí odsouzení, vždy zdraví jako první odsouzený, který zaměstnance VS spatří. Ostatní odsouzení povstanou a rovněž pozdraví.
- 3) Při organizovaném přesunu skupiny odsouzených v uzavřeném tvaru zdraví způsobem běžným ve společenském styku odsouzený, který tvar vede.
- 4) V době, která je v ČRD stanovena jako noční klid, jsou odsouzení ve svých celách a ložnicích, nesvítlí, zachovávají klid tak, aby se vzájemně nerušili.
- 5) V prostorách věznice a ve svých osobních věcech udržují odsouzení stále pořádek a čistotu odpovídající hygienickým normám. Úklid, úpravu prostředí, pomocné práce v kuchyni a další práce

nutné pro zabezpečení provozu věznice vykonávají zpravidla v době, která není stanovena pro aktivity vyplývající z programu zacházení a bez nároku na odměnu. V době vycházek lze odsouzeným takové práce nařídít jen výjimečně, vyžaduje-li to mimořádná situace.

6) Odsouzeným je zakázáno poškozovat objekty a zařízení věznice nepovolenou úpravou cel a společně užívaných prostor, narušovat bezpečnost a pořádek, zasahovat do elektroinstalace, rozvodů vody a topení.

7) Odsouzení nesmí kouřit v místech, kde to vzhledem k možnému ohrožení zdraví nekuřáků nebo z protipožárních důvodů není ředitelem věznice povoleno. Kouření je povoleno pouze v celách a vycházkových dvorech. V kulturních místnostech se nekouří. Odsouzení dodržují stanovenou kázeň a pořádek. Při zjištění, že došlo k narušení těchto principů (v místnosti je nakouřeno, registrovány nedopalky cigaret apod.), se probíhající akce (poslech televize, činnost zájmového kroužku atd.) přeruší a místnost se vyvětrá a uklidí. Po provedeném úklidu může akce pokračovat dál.

8) Odsouzení nenavazují styky s osobami, které k tomu nejsou oprávněné, nehrají hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony. Není jim povoleno zúčastňovat se loterií a jiných podobných her. Nerozšiřují a nepřechovávají tiskoviny nebo materiály propagující národní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití psychotropních látek, jedů, zbraní a výbušnin. Odsouzení nerozšiřují materiály a tiskoviny s pornografickým obsahem. Jsou povinni neohrožovat mravnost. Mezi sebou neprovádějí směnu, koupí a prodej věcí ze svého majetku, ani majetku věznice, pokud není povoleno zaměstnancem Vězeňské služby.

9) Při hromadných akcích, vyplývajících z ČRD (početní prověrka stravy, nástupy, hromadné přesuny, výdej stravy apod.) nastupují všichni odsouzení ve stanoveném vězeňském oděvu a obuvi a řídí se pokyny pracovníků VS. Při těchto akcích není povoleno kouření. Odsouzení zachovávají klid, pořádek a kázeň.

10) Odsouzení dbají na dodržování práv ostatních osob ve výkonu trestu a v případě, že se dozvědí o jejich porušování (násilí, ponižování lidské důstojnosti, urážky, výhrůžky), neprodleně o tom informují pracovníka VS nebo přímo ředitele věznice.

11) Při každém přeřazení (přemístění) prováděném na příkaz pracovníka VS (při přeřazení do jiné cely, na jiné oddělení, do oddělení kázeňských trestů, při eskortách k soudu, do nemocnice, do jiné věznice apod.) si odsouzení vezmou s sebou všechny osobní a svěřené věci.

12) Odsouzený po příjezdu obdrží v nástupním oddělení průkaz totožnosti, kde je uvedeno základní číslo, příjmení, jméno a tento průkaz totožnosti je opatřen barevnou fotografií odsouzeného. Průkaz totožnosti musí mít odsouzený stále u sebe. Prokazuje jím na požádání zaměstnanců VS svoji totožnost. V případě ztráty je odsouzený povinen tuto skutečnost ihned nahlásit zaměstnancům VS. Porušení uvedených pokynů, jakožto i úmyslné poškození průkazu je posuzováno jako přešůpek podle zákona § 28, odst. 1, neboť průkaz je majetkem VS ČR.

Článek 19

Vzdělávání odsouzených

1) Vzdelávání odsouzených se realizuje ve Školském vzdělávacím středisku (dále jen ŠVS), dislokovaném na ubytovně B.

2) Zájemci si mohou podat písemnou žádost o zařazení do studia přímo na ŠVS nebo mohou požádat o její zprostředkování příslušného vychovatele.

3) O přijetí ke studiu rozhoduje vedoucí ŠVS.

4) Jiné formy vzdělávání se realizují v programech zacházení pod vedením pracovníků VS nebo duchovního (např. výuka cizích jazyků, výuka českého jazyka pro cizince nebo povolené korespondenční kurzy v různých oborech v rámci programu zacházení).

Oddíl IV.

Zacházení s odsouzenými

Článek 20

1) Při pobytu odsouzeného v nástupním oddělení je pro každého odsouzeného zpracován program zacházení, který vychází z komplexní zprávy o odsouzeném. Program zacházení zpracovává s odsouzeným zpravidla speciální pedagog nástupního oddělení. Výběr programu stvrdí odsouzený svým podpisem. Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu zacházení stanoveného tímto vnitřním řádem. Neplněním programu zacházení nebo minimálního programu zacházení se odsouzený vystavuje nebezpečí kázeňského postihu. Programy zacházení vycházejí z možností věznice. Zásady vnitřní diferenciacce jsou uvedeny v příloze č. 2 a 3.

2) V době osobního volna může odsouzený uspokojovat své kulturní potřeby, nebo se zapojit do zájmové činnosti i nad rámec programu zacházení.

Článek 21

Uspokojování kulturních potřeb

1) Odsouzený si může na své náklady objednat denní tisk a časopisy prostřednictvím distributora tisku, zasláním od svých příbuzných nebo jiné osoby.

2) Ve věznici je zřízena centrální vězeňská knihovna, ve které si mimo běžně dostupné beletrie, náboženské a odborné literatury mohou odsouzení zapůjčit zákon o výkonu trestu a další právní normy, které výkon trestu upravují, včetně základních právních předpisů z jednotlivých právních odvětví.

3) Sledování televizního vysílání a videoprogramů je stanoveno zařazením odsouzeného do diferenciacní skupiny a řídí se příslušným plánem sledování televize a videoprogramů, který zpracovává speciální pedagog. V případě nekázně či neplnění povinností má vychovatel a v jeho nepřítomnosti vrchní inspektor strážní služby právo poslech televize omezit, popř. i zrušit.

4) Zájmové kroužky nad rámec aktivit programu zacházení lze zřizovat po předchozím souhlasu speciálního pedagoga. Lze realizovat takové aktivity, které jsou v podmínkách věznice reálné.

a) Pro činnost v zájmové oblasti může odsouzený, po písemném schválení speciálním pedagogem, používat vlastní materiál. Výrobky zhotovené z vlastního materiálu jsou jeho vlastnictvím, ale může je darovat věznici nebo prostřednictvím věznice věnovat na humanitární účely. O takto darovaných věcech se provede písemný záznam.

b) Výrobky zhotovené z materiálu věznice jsou majetkem věznice. Na návrh vychovatele může ředitel věznice výrobek ponechat odsouzenému. O těchto výrobcích vede vychovatel evidenci.

5) Odsouzeným je umožněno, pokud o to požádají, využít duchovní službu. Duchovenská péče je poskytována v místnosti k tomu určené.

**Časový rozvrh dne pro ubytovnu A (příloha Vnitřního řádu
Věznice Valdice)**

Kapitola 2 Činnost	Kapitola 3 Kapitola 4 P Kapitola 5 racovní dny			Kapitola 6 so bota, neděle, svátek
	ranní/nezam.	odpolední	noční	
Budíček	4.30	6.30	15.00	6.30
Kapitola 7 Ranní hygiena+úklid ložnic	4.30-5.00	6.40-7.00	15.00-15.15	6.40-7.00
Výdej snídaně pro pracující	4.45-4.55	6.40-6.50	6.40-6.50	6.45-7.00
--,,-- pro nezaměstnané	4.55-5.05			
Kapitola 8 Nástup do zaměstnání	5.25	13.25	21.25	
Zaměstnání	6.00-14.30	14.00-22.00	22.00-06.00	
Ranní kontrola počet.stavu	6.35/nezam.	6.35	6.35	6.35
Kapitola 9 Výdej oběda pro pracující	na pracovišti	11.00-11.30	15.05-15.15	11.00-12.00
--,,-- pro nezaměstnané	11.00-11.30			11.00-12.00
Kapitola 10 Výdej večeře	16.35-17.00	na pracovišti	16.35-17.00	při obědě
Kapitola 11 Večerní kontrola	18.30-18.40	na pracovišti	18.30-18.40	18.30-18.40
Kapitola 12 Večerní hygiena+úklid ložnic	19.30-20.15	22.15-22.25	6.50-7.00	19.30-20.15
Večeře	20.30	22.30	7.00	20.30-neděle 22.30-pá, so.
Osobní volno	s výjimkou aktivit dle časového rozvrhu, brigád dle požadavku věznice a doby určené k plnění PZ			

V termínu návštěv proběhne budíček jako ve všední den.

Časový rozvrh dalších aktivit pro ubytovnu A

Kapitola 13 Vycházky pedagoga	- dle rozpisu speciálního
Kapitola 14 Koupání	- úterý, sobota
Kapitola 15 Stříhání	- pondělí
Lékařská ordinace	- řádná ve čtvrtek, akutní dle potřeby
Výměna prádla a oděvů	- dle plánu skladu
Půjčování knih	- dle rozpisu speciálního pedagoga
Aktivity programu zacházení	- Po – Pá: 8,00-10,30 hod; 14,30-17,15 hod So, Ne, Sv: 8,00-10,30 hod; 13,00-17,15
hod.	
Kulturní a zájmová činnost	- Po – Pá: 8,00-10,30 hod; 14,30-17,15 hod So, Ne, Sv: 8,00-10,30 hod; 13,00-17,15
hod.	

Nákupy	- zpravidla 2x týdně
Bohoslužby	- dle rozpisu ubytovny D
Kouření prostoru	- v kuřáckých ložnicích a ve vymezeném před ubytovnou.
Výdej korespondence	- 13.00-13.15 a od 16.00-16.15
Odběr jídelního nádobí	- vždy po výdeji stravy
Klepání dek a matrací	- 1x za 14 dní při vycházce
Kontrola úklidu a pořádku cel kontroly	- při ranní PPS + průběžné namátkové

Při akcích hromadného charakteru / nákupy, návštěvy, prohlídky apod. / budou odsouzení uzamčeni po celou dobu hromadné akce.

S přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici může ŘV použít ustanovení § 50, odst. 2 ŘVT.

(zdroj: <http://www.vscr.cz/valdice/>)